

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут заочно-дистанційного навчання
Форма навчання заочна
Кафедра правознавства

Допускається до захисту

Завідувач (начальник) _____ Галина ЛАВРИК
(підпис) (ініціали, прізвище)

« ___ » _____ 2023 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему «ПРАВИЛА ПРАВОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ: ГАРМОНІЗАЦІЯ З
ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ»**

*спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма «Публічне адміністрування»*

Виконавець роботи: Ципліна Анна Юріївна

_____
(підпис, дата)

Науковий керівник: Солдатенко Оксана Володимирівна

_____
(підпис, дата)

Рецензент: Смотрицька Людмила Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Затверджую

Завідувач (начальник) кафедри

_____ Галина ЛАВРИК

(підпис, ініціали та прізвище)

« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ ТА КАЛЕНДАРНИЙ ГРАФІК ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

**на тему «ПРАВИЛА ПРАВОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ: ГАРМОНІЗАЦІЯ
ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ»** 3

**студенткою спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма «Публічне адміністрування»**

(шифр, назва)

Прізвище, ім'я, по батькові Ципліна Анна Юрївна

Затверджена наказом ректора № 169- Н від «02» вересня 2022 р., № 227-Н від «20» листопада 2023 р.

Зміст роботи	Термін виконання	Термін фактичного виконання
1. Підбір джерел та їх обробка	до 01.01.2023 р.	
2. Складання та затвердження плану роботи	до 01.04.2023 р.	
3. Написання та оформлення роботи	до 20.09.2023 р.	
4. Попередній захист роботи	до 15.11.2023 р.	

Дата видачі завдання « ___ » _____ 2023 р.

Студент (-ка) _____

Науковий керівник _____ д.ю.н., проф. **Оксана СОЛДАТЕНКО**

Результати захисту магістерської роботи

Магістерська робота оцінена на _____
(балів, оцінка за національною шкалою, оцінка за ЄКТС)

Протокол засідання ЕК № _____ від « ___ » _____ 2024 р.

Секретар ЕК _____

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Оцінювання магістерської роботи, виконаної студенткою

Ципліна Анна Юрївна

(прізвище, ім'я, по-батькові)

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма «Публічне адміністрування»

(шифр, назва)

ступеня магістра

на тему «ПРАВИЛА ПРАВОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ: ГАРМОНІЗАЦІЯ З
ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ»

№ з/п	Критерії оцінювання	Бали
1.	Зміст (до 60 балів)	
2.	Оформлення та організація виконання (до 10 балів)	
3.	Захист (до 30 балів)	
	Усього балів	
	Оцінка за національною шкалою	
	Оцінка за шкалою ЄКТС	

Підпис членів екзаменаційної комісії:

_____	_____
(підпис)	(ініціали, прізвище)
_____	_____
(підпис)	(ініціали, прізвище)
_____	_____
(підпис)	(ініціали, прізвище)
_____	_____
(підпис)	(ініціали, прізвище)
_____	_____
(підпис)	(ініціали, прізвище)

Протокол засідання ЕК № _____ від «_____» _____ 2024 р.

Секретар ЕК _____

(підпис)

(ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

ЦИПЛІНА АННА ЮРІЇВНА «ПРАВИЛА ПРАВОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ: ГАРМОНІЗАЦІЯ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ».
Магістерська робота спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування освітньо-професійна програма «Публічне адміністрування».

Магістерська робота присвячена дослідженню питання ролі правотворчої техніки та її гармонізації з європейськими стандартами. Для успішного досягнення поставленої мети, в теоретичному розділі розглянуто наукові дослідження, а саме описано наукові підходи до тлумачення поняття «правотворча техніка», «гармонізація законодавства», запропоновано авторські визначення понять. Досліджено проблемні питання та перешкоди гармонізації правотворчої техніки, а також обґрунтовано шляхи їх подолання та удосконалення. Досліджено перспективи розвитку правотворчої техніки в Україні в контексті євроінтеграції.

Ключові слова: *правотворча техніка, правотворча діяльність, європейська інтеграція, адаптація, імплементація, принципи правотворчої техніки*

ЗМІСТ

Вступ	6
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти правотворчої техніки	11
1.1. Визначення та сутність правотворчої техніки.....	11
1.2. Основні принципи та методи правотворчої техніки.....	20
1.3. Важливість правотворчої техніки для сучасних правових систем...32	
РОЗДІЛ 2. Гармонізація правотворчої техніки з європейськими стандартами	40
2.1. Загальні принципи гармонізації правотворчої техніки з європейськими стандартами.....	40
2.2. Аналіз європейських стандартів у контексті їх змісту та відмінностей від практики України.....	48
2.3. Процес гармонізації у сфері законодавства та правотворчості України з Європейським союзом.....	54
2.4. Вплив гармонізації на розвиток та модернізацію правової системи...66	
РОЗДІЛ 3. Проблеми гармонізації правотворчої техніки та шляхи їх вирішення.....	71
3.1. Аналіз проблем, пов'язаних з гармонізацією правотворчої техніки...71	
3.2. Шляхи подолання проблем та перешкод у процесі гармонізації.....	76
3.3. Перспективи розвитку правотворчої техніки в Україні в контексті євроінтеграції.....	87
Висновки.....	93
Перелік інформаційних джерел	102
Додатки	111

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Україна як держава – це вже незаперечний факт європейської історії та майбуття. З погляду суспільно-політичного устрою перспектива одна – демократія європейського зразка, з урахуванням особливостей українського суспільства, - хоч би яким складним і важким був шлях до неї. Україна досить тривалий проміжок часу долає перешкоди щодо вступу до Європейського Союзу, поступово виконує вимоги та основні принципи для вступу у європейський простір, а також здійснює імплементацію угод між Україною та Європейським Союзом. У зв'язку із поступовими кроками України до Європейського Союзу український народ починає усвідомлювати значущість вступу до Європейського Союзу та починаю змінювати ставлення до цього. Так, з часу встановлення співробітництва між Україною та ЄС з кожним роком все більшого значення набуває адаптація законодавства України до законодавства ЄС – це є планомірним процесом, що включає декілька послідовних етапів, на кожному з яких має бути досягнуто певного рівня відповідальності. Однією з пріоритетних сфер виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Дослідження правотворчої техніки обумовлено проблемою вдосконалення сучасного українського законодавства та його приведення до вимог міжнародних стандартів. Знайшло визначене висвітлення питання активного розвитку правової системи України, а також вплив на неї процесів глобалізації, інтеграції, а також оновлення змісту деяких державно-правових явищ, яке актуалізує удосконалення нормотворчої та правозастосовної діяльності. Беручи до уваги проведення аналізу ступеня ефективності та якості правотворчої техніки в сучасних умовах, слід зазначити відсутність достатніх наукових розробок в цьому питанні серед вчених-юристів у сучасній правовій

науці. Проблема вивчення та аналізу сутності правотворчої техніки має підвищений інтерес серед науковців різних правових напрямів, а також відіграє велике значення в удосконаленні правотворчості в цілому.

Питання правотворчої техніки активно досліджується у сучасній теорії права і держави. В Україні по даній проблематиці були виконані і спеціальні дисертаційні дослідження.

Зазначимо, що окремі аспекти правотворчої техніки вже неодноразово розглядалися вченими. Так, тему дослідження проаналізовано та вивчено в роботах таких закордонних та вітчизняних науковців як, І. Биля-Сабадаш, С. Вишновецька, Р. Калюжний, В. Карташов, Т. Кашаніна, М. Козюбра, В. Комаров, А. Красницька, В. Косович, Д. Лавренко, О. Патlachук, Г. Поліщук, В. Риндюк, М. Фігель та інші.

З огляду на вище викладене можемо констатувати, що обрана нами тема дослідження є надзвичайно актуальною, своєчасною та важливою як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Наукова і практична значимість зазначених проблем, недостатня розробленість їх у науці, а також дискусійний характер багатьох питань обумовили вибір теми даного дослідження.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є здійснення теоретичного узагальнення і нового вирішення наукової задачі щодо теоретичних аспектів правотворчої техніки. Європейська інтеграція України є пріоритетним напрямком розвитку Української держави. Вона також є каталізатором багатьох реформ у різних сферах життя Української держави та суспільства. Однією із таких є правотворча техніка.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення ряду взаємопов'язаних завдань:

- визначити поняття «правотворчої техніки»;
- проаналізувати стан наукових досліджень правотворчої техніки;

- здійснити аналіз основних принципів та методів правотворчої техніки;
- встановити важливість правотворчої техніки для сучасних правових систем;
- узагальнити принципи гармонізації правотворчої техніки з європейськими стандартами;
- здійснити аналіз європейських стандартів у контексті їх змісту та відмінностей від практики України;
- дослідити процес гармонізації у сфері законодавства та правотворчості України з Європейським союзом;
- визначити вплив гармонізації на розвиток та модернізацію правової системи;
- провести аналіз проблем, пов'язаних з гармонізацією правотворчої техніки;
- запропонувати шляхи подолання проблем та перешкод у процесі гармонізації;
- визначити перспективи розвитку правотворчої техніки в Україні в контексті євроінтеграції.
- на підставі проведеного дослідження надати науково обґрунтовані висновки.

Зміст і структура дослідницької роботи підпорядковані реалізації поставленої мети шляхом послідовного висвітлення визначених завдань.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час застосування правил правотворчої техніки.

Предметом дослідження є сутність, особливості та розвиток правотворчої техніки у контексті її наближення до європейського права та законодавства.

Методи дослідження й інформаційна основа дослідження. При аналізі вивченого матеріалу використовувалися діалектичний метод, історичний метод,

формально-логічний метод, нормативно-порівняльний метод. Діалектичний метод дозволив розглянути поставлені автором проблеми в їх розвитку та взаємозв'язку. Застосування історичного методу дозволило показати розвиток законодавства, що регулює правила правотворчої техніки, а також обґрунтувати необхідність подальшого наукового дослідження цієї проблеми. Формально-логічний метод сприяв виявленню суперечливості в понятійному апараті та допоміг сформулювати висновки й рекомендації, які ґрунтуються на таких принципах логіки, як визначеність і послідовність суджень. У роботі використаний також метод нормативно-порівняльного аналізу як внутрішнього законодавства України, так і міжнародно-правових норм та законодавства деяких країн. Це дало змогу автору всебічно та критично оцінити зарубіжне законодавство і обґрунтувати можливість імплементації окремих його норм у законодавство України.

Нормативну базу дослідження складають законодавчі та інші нормативні акти України та Європейського Союзу, міжнародно-правові документи. Теоретичним підґрунтям є наукові праці з міжнародного права, міжнародного приватного права, європейського права та інших галузей права тощо.

Практичне значення. Наведені у кваліфікаційній роботі висновки та рекомендації мають практичну цінність, оскільки можуть бути покладені в основу вдосконалення законодавства, що регулює суспільні відносини, які виникають під час правотворчої діяльності та гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що викладені у кваліфікаційній роботі висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій роботі – для подальших наукових досліджень теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із розвитком інституту правотворчої техніки;

- у правотворчості – під час підготовки нових та вдосконаленні чинних

нормативних актів;

- у правозастосовній діяльності – при розгляді судових справ та прийнятті справедливого та законного рішення;

- у навчальному процесі – для підготовки підручників, навчальних посібників, методичної літератури для студентів юридичної спеціальності.

Відомості про обсяг і структуру роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку інформаційних джерел і додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 116 сторінок комп'ютерного тексту. У тексті кваліфікаційної роботи розміщено 1 таблицю, три додатки на 8 сторінках, перелік використаних інформаційних джерел містить 69 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ

1.1. Визначення та сутність правотворчої техніки

Юридична техніка близька за своїм значенням до поняття правового письма. Вона традиційно розглядається у контексті правотворчості як один з її елементів. У цьому контексті нею охоплюється система правил і прийомів підготовки найбільш досконалих за формою і структурою проектів нормативних актів, які забезпечують максимально повну і точну відповідність форми нормативних приписів їх змісту. Це вимоги до форми актів, зміни чи скасування раніше прийнятих актів, подолання протиріч, а також реквізити, структурні поділи, визначення термінів [22, с. 212]. Проте існують й більш широке розуміння поняття юридичної техніки.

Не заперечуючи можливості й доцільності розгляду поняття юридичної техніки в широкому і вузькому сенсах слова, визнавалося, що практичне значення юридичної техніки проявляється насамперед у сфері правотворчості.

Законодавча техніка припускає використання у правотворчій практиці спеціальних прийомів і способів, за допомогою яких має забезпечуватися належний якісний рівень законів і підзаконних актів.

Такий підхід відображено в низці підручників з теорії держави і права, які розглядали питання юридичної техніки. Визначаючи поняття «юридична техніка», автори О. Малько, М. Матузов, М. Марченко, С. Алексєєв сформували схожі дефініції цього терміну, які принципово не різняться.

О. Малько і М. Матузов розглядають юридичну техніку як сукупність правил, прийомів, способів підготовки, складання, оформлення юридичних документів, їх систематизації та обліку, що забезпечує їх досконалість,

ефективне використання. Аналогічний сенс вкладає в це поняття С. Алексєєв, визначаючи, що юридична техніка – це сукупність засобів і прийомів, використовуваних відповідно до прийнятих правил під час вироблення та систематизації нормативно-правових актів для забезпечення їх досконалості [63, с. 32].

Шутак І. зазначає, що юридична техніка – теоретико-прикладна юридична наука, предметом вивчення якої є закономірності раціональної юридичної діяльності зі створення, тлумачення та реалізації права [63, с. 32]. Також ним надано інше поняття, а саме Юридична техніка – галузь знань про правила ведення юридичної роботи та створення в її процесі різних юридичних документів, письмового окреслення змісту нормативно-правових актів, оформлення юридичних документів, вираження правового аналізу юридичних прав і обов'язків тощо. Раніше юридична техніка була частиною теорії держави й права. У сучасних умовах юридичну техніку виокремлюють у самостійну галузь юридичної науки, орієнтовану на вирішення практичних завдань. Її застосовують адвокати, судді, нотаріуси, парламентарі, урядовці, управлінці [63, с. 32].

Козюбра М. сформульовано поняття юридичної техніки, зокрема, це сукупність правил, прийомів, способів підготовки, складання, оформлення будь-яких юридичних документів, їх систематизації та обліку з метою їх зрозумілості, чіткості (визначеності) та ефективності.

Ющик О. юридичну техніку розглядає як необхідний спосіб вироблення та реалізації юридичних норм в юридичній діяльності державного апарату, спосіб, що забезпечує перетворення юридичного закону в дійсний закон суспільних відносин.

Красницька А. визначає юридичну техніку як систему оснований на досягненнях теорії права і перевірених практикою правотворчості принципів, прийомів, засобів, правил (логічних, структурних, лінгвістичних) підготовки

найбільш якісно досконалих за формою і структурою нормативно-правових і правозастосовних актів, що використовуються при виробленні й систематизації актів для забезпечення їх досконалості.

Необхідно зазначити, що термін «юридична техніка» вживається з подвійним змістом: ним позначають і науку про юридичну техніку, і саму юридичну техніку як систему правил правотворчості [59, с. 39].

Щодо видів юридичної техніки в літературі запропоновано різні класифікації. Наприклад, Муромцев Г. техніку, «що використовується лише у сфері права», поділяє на техніку правотворчості (законодавчу техніку), техніку правозастосування, тлумачення, техніку судової промови, допиту, нотаріальної діяльності [63, с. 33].

Карташов В. поділив юридичну техніку на правотворчу і правозастосовну (правореалізаційну), інтерпретаційну і правосистематизуючу, судову і слідчу, прокурорську тощо.

Деякі автори чітко вказують на критерій, за яким виділяють види юридичної техніки. Так, Алексєєв С., зазначає, що юридична техніка класифікується з погляду юридичної природи складеного акта на:

- а) техніку нормативно-правових актів;
- б) техніку індивідуально-правових актів [63, с. 33].

Юридична техніка, що використовується в юридичній діяльності взагалі та при текстуальному закріпленні норм права й індивідуальних рішень, зокрема, досить різноманітна. Розрізняють юридичну техніку в правотворчості та юридичну техніку в правозастосовній діяльності. У правотворчості юридична техніка охоплює нормативні акти, а в правозастосовній діяльності – індивідуальні акти, які розраховані на чітко визначений індивідуальний випадок та адресовані конкретно визначеним суб'єктам [59, с. 40].

Відправною точкою для визначення видів юридичної техніки є її дефініція як способу юридичної діяльності апарату держави. При цьому варто

зауважити, що юридична діяльність як діяльність апарату держави з вироблення і реалізації права загалом у такій абстрактній формі не існує, а здійснюється як законодавча, адміністративна та правоохоронна функції держави. Водночас ні законодавча, ні адміністративна, ні правоохоронна діяльність апарату держави не існує безпосередньо в такій абстрактній формі; кожна з них виступає як складна система одиничних функцій (дій, операцій, різних комбінацій цих дій) представників цього апарату, спрямованих на виконання єдиної мети. При цьому законодавча функція здійснюється в сукупності одиничних функцій, результатом яких є прийняття закону [63, с. 33].

Адміністративну функцію держави утворюють ті одиничні функції, сукупність яких забезпечує реалізацію закону апаратом держави. Нарешті, ті одиничні функції апарату держави, сукупність яких забезпечує приведення діяльності суб'єктів відповідно до закону в разі його порушення, утворюють правоохоронну функцію держави.

Закон приймається і реалізується апаратом держави саме для того, щоб положення, які містяться в ньому, – про належне й можливе – ставали за відповідних умов реальністю, фактично втілювалися в житті. Для цього потрібно: по-перше – прийняти закон; по-друге – створити умови для його реалізації (наприклад, прийняти відповідні підзаконні акти, здійснити певні організаційні заходи); по-третє – охороняти закон, тобто вживати відповідних заходів у випадку порушення закону. Звідси впливають три необхідні сфери юридичної діяльності апарату держави: законодавча, адміністративна (виконавча) та правоохоронна. Ці сфери юридичної діяльності, залежно від системи організації державної влади в суспільстві, по-різному можуть бути розподілені між органами апарату держави. Однак вони обов'язково мають бути, аби прийнятий закон став законом [63, с. 33].

Алексєєв С. поділяє юридичну техніку за видами нормативно-правових

актів, які обслуговуються певною сукупністю технічних прийомів і засобів, на законодавчу (правотворчу) техніку і техніку індивідуальних актів.

В обох випадках класифікації на першому місці виділяється законодавча техніка. Саме на ній акцентовано особливу увагу в межах юридичної техніки.

Козюбра М. виокремлює наступні види юридичної техніки:

1) техніка нормотворчості. Це сукупність правил та способів формування, оформлення змісту та структури нормативних актів й інших джерел права, особливостей використання при цьому юридичної мови, юридичних термінів та конструкцій;

2) техніка систематизації та обліку нормативних актів та інших джерел права. Це сукупність правил розташування нормативних актів у певному порядку залежно від різних видів систематизації – кодифікації, консолідації, інкорпорації;

3) інтерпретаційна техніка, або техніка тлумачення норм права. Це сукупність правил та способів тлумачення норм права для з'ясування їх реального змісту;

4) правореалізаційна та правозастосовна техніка. Це сукупність правил складання та оформлення індивідуальних правових актів. Особливого значення набувають правила судового правозастосування та техніка ухвалення й оформлення судових рішень [22, с. 212-213].

Слід звернути увагу, що науковець Козюбра М. ототожнює поняття «юридичної техніки нормотворчості» та «правотворча техніка».

Основним критерієм класифікації видів юридичної техніки є етапи правового регулювання (правотворчість, дія права, реалізація права). Тож можна виділити шість видів юридичної техніки:

- правотворча техніка;
- техніка опублікування нормативно-правових актів;
- техніка систематизації нормативно-правових актів;

- інтерпретаційна техніка;
- техніка реалізації права;
- правозастосовна техніка [63, с. 36].

Так, Козбра М. стверджує, що юридична техніка нормотворчості – це сукупність правил, прийомів, засобів та способів підготовки, складання і оформлення нормативних актів та інших джерел права. Юридична техніка нормотворчості спрямована на забезпечення:

- адекватного, раціонального урегулювання суспільних відносин, недопущення прогалин і суперечностей, викладення нормативних актів достатньо чітко, визначено і в той же час досить коротко, лаконічно, стандартно;

- достатньої зрозумілості, ясності для осіб, яким ці акти адресовані, щоб у них не виникало сумнівів щодо їх прав і обов'язків, передбачених у правових текстах [22, с. 213].

Дослідивши види юридичної техніки, слід звернути увагу, що більш доцільним поділом на її види визначили науковці В. Карташов та М. Козюбра, оскільки ними повністю охоплено сфери застосування юридичної техніки та їх обов'язковість.

Також слід звернути увагу, що серед науковців різняться поняття щодо основного виду юридичної техніки – правотворчої, одні автори її трактують як законодавчу, інші – технікою нормотворчості, технікою нормативно-правових актів.

На нашу думку, однозначному застосуванню підлягає поняття «правотворча техніка» як основний вид юридичної техніки.

Правотворчість – це процес створення загальнооб'язкових правил (норм) для забезпечення функціонування, поєднання та існування в цілому громадянського суспільства та держави. Правотворчість є важливим фактором постійного взаємозв'язку між державою та громадянським суспільством,

оскільки в ході їх існування виникає необхідність у створенні, удосконаленні та припиненні правил [розроблено автором].

Таким чином, пропонуємо під правотворчою технікою розуміти сукупність юридичних способів, засобів та методів формулювання правил нормативно-правових актів [розроблено автором].

Важливо зазначити, що юридична техніка – явище багатогранне, яке вміщує не тільки техніку законотворчої діяльності, але й техніку правозастосовної діяльності.

Правила правотворчої техніки можна розділити на три види:

1) правила, які стосуються змісту та структури нормативно-правового акта. Нормативно-правовий акт повинен мати достатньо визначений предмет регулювання і розрахований на упорядкування однорідних суспільних відносин. Він має вирішувати всі питання, пов'язані з регулюванням цих відносин, таким чином, не повинно бути прогалин у законодавстві. Нормативний акт за можливості не повинен містити виноски, винятки та інше.

Відповідно основним завданням постає створення досконалої структури нормативного акту, яка призведе до логічного його викладу, тобто внутрішню будову. Правовий документ складається з декількох складових частин в залежності від розміру документу, найбільш поширеними є вступну, основна та заключна частини, також додатковими складовими можуть бути преамбула, значення термінів і понять тощо.

2) правила та прийоми викладу норм права (мова нормативних актів). Загальне правило – норми права повинні бути викладені лаконічно, чітко і визначено. Чіткість та визначеність формулювання досягається за допомогою різних способів викладу правових норм, використання спеціальних термінів, стандартних мовних конструкцій. Звідси випливають такі вимоги до мови нормативних актів:

- формулювання норм права мають відзначитися стандартністю,

стереотипністю, граматичною єдністю;

- термінологія нормативних актів повинна бути єдиною. Для цього необхідно: один і той самий термін використовувати в одному і тому ж значенні; одне і те ж поняття позначати одним і тим самим терміном.

3) правила, які стосуються зовнішнього оформлення нормативних актів. Кожний нормативний акт повинен мати необхідні реквізити, які б виражали його юридичну силу, предмет правового регулювання, сферу дії, надавали б йому офіційного характеру. Кожний нормативний акт повинен мати: назву виду (закон, постанова, положення та інше), назву суб'єкта прийняття (орган державної влади чи місцевого самоврядування, іншої організації), назву акта, яка відображає предмет та зміст правового регулювання (ця назва за можливості має бути короткою та лаконічною). Нормативно-правовий акт також має бути підписаний відповідальною особою [22, с. 216].

Правила та засоби юридичної техніки поділяють в залежності переваги того чи іншого аспекту, зокрема, від місця та значення у системі права на статичні (мовні вимоги, засоби закріплення норм прав, правові символи, структурування нормативного акту, різного характеру правові фікції тощо) та динамічні (виключні правила здійснення правового експертного дослідження акту, правила попередження наявності колізій та прогалин у правовій системі держави). Удосконалення правової науки та її розвиток стане підґрунтям правил та засобів юридичної техніки.

Складовими частинами правотворчої техніки є юридичні дефініції, конструкції, стилістика, засоби юридичної техніки та документального оформлення. Складові елементи можуть змінюватися та доповнюватися у зв'язку із впливом різних чинників.

Отже, сутність правотворчої техніки є сукупністю чітких обов'язкових вимог, які забезпечують створення нормативного акту. Здійснивши аналіз вітчизняної літератури виявилось, що значна кількість наукових праць

присвячена питанням юридичної техніки, а не більш актуальній проблемі правотворчої техніки, а також науковці не дійшли спільного висновку щодо формалізації цих понять.

1.2. Основні принципи та методи правотворчої техніки

Фундаментальними засадами правотворчої техніки та правотворчості є принципи, на базі яких здійснюється їх реалізація та дієвість. Недотримання принципів правотворчої техніки створює негативний вплив на нормативно-правові акти та систему права в цілому.

В ході дослідження доцільно розглянути поняття «правотворчість» та «принципи правотворчості» з метою повного розуміння проблеми правотворчої техніки.

Правотворчість слід розглядати як одну із форм держаної діяльності, яка здійснюється суб'єктами влади, забезпечує управління суспільством, та є результатом для досконалої правової системи держави.

Щодо визначення поняття «принципи правотворчості» в науковій літературі існують різні підходи. Ще О. Міцкевич у своїх працях писав, що втілення волі народу в законі, в загальнообов'язкових правилах суспільної поведінки - правові норми, які складають зміст правотворчої діяльності, є процесом, що здійснюється на ґрунті певних принципів, тобто в суворій відповідності з тими керівними, основоположними ідеями, які зумовлюють єдність і загальну спрямованість вказаної діяльності.

У свою чергу, В. Нерсисянц визначає принципи правотворчості як засадничі вимоги, яким повинна відповідати розвинута (в правовому і загально-соціальному розумінні) діяльність держави щодо встановлення норм позитивного права.

Комаров С. зазначає, що правотворча діяльність з необхідністю має

виходити з певних принципів, основних ідей, організаційних начал, що зумовлюють сутність, найбільш характерні риси та властивості цієї діяльності.

Взагалі під принципами правотворчості мають на увазі фундаментальні засади за допомогою яких гарантується реалізація правотворчого процесу.

На разі існують різноманітні підходи до класифікації принципів правотворчості, що пов'язують з існуванням об'єктивних та суб'єктивних причин.

Знову повертаючись до думок Міцкевича О., можна сказати, що для правотворчої діяльності притаманний ряд принципів, але не всі вони можуть вважатись основними. Основними він називав лише такі начала, ідеї, які, по-перше, віддзеркалюють головні, об'єктивно необхідні сторони і прояви правотворчості, по-друге, характеризують стійкі, закономірні відносини і зв'язки в процесі правотворчості, і, по-третє, уособлюють у своєму змісті конкретні риси і особливості правотворчості [57, с. 23].

Ретельний аналіз класифікації принципів свідчить, що основними принципами правотворчості є принцип демократизму та принцип законності. Вважаємо, що дійсно дотримання даних принципів в першу чергу забезпечить бездоганну нормативно-правову базу.

Слід звернути увагу на принцип науковості, так як не всі науковці схиляються до його виокремлення в самостійний, тому не носить обов'язкового характеру для правотворчості. Не враховуючи погляди дослідників принцип науковості підлягає застосуванню у зв'язку з тим, що нормативний акт має бути обґрунтованим з наукової точки зору із застосуванням спеціальних правових знань, аналізу соціально-економічних та політичних питань держави та громадянського суспільства, врахування необхідності регулювання конкретних суспільних відносин, практичного досвіду, ефективного використання знань юридичних наук тощо.

Інколи виокремлюють принцип використання правового досвіду, який

пов'язують із правозастосовчою практикою та результатів такого використання з метою удосконалення нормативно-правових актів.

Бабаєв В. об'єднує принцип науковості та принцип використання правового досвіду і його зв'язок з правозастосовчою практикою в один принцип, а саме - принцип наукового характеру правотворчості і його зв'язку з правозастосовчою практикою.

Сенякін І. серед принципів правотворчості виділяє також принцип професіоналізму. Цей принцип він прямо і безпосередньо пов'язує з якістю правотворчості, ефективністю механізму прийняття державних рішень. [57, с. 24].

Робота над вдосконаленням правотворчого процесу, на думку Сенякіна І., повинна здійснюватись постійно і в кількох напрямках. По-перше, необхідне довготермінове і короткотермінове планування законопідготовчих робіт; по-друге, необхідні єдині правила (у вигляді спеціального закону) розробки і оформлення проектів законів і підзаконних актів; по-третє, потрібна незалежна наукова експертиза внесених на розгляд парламенту законопроектів; по-четверте, потрібно провести юридичне навчання парламентарів правил законодавчої роботи [57, с. 23].

Таке трактування принципу професіоналізму дозволяє піддати сумніву необхідність виділяти окремо такі принципи правотворчості, як виваженість підходів, системність, техніко-юридична досконалість, оперативність, плановість та деякі інші.

Зокрема, принцип системності виділяє Нерсисянц В. Він зазначає, що в силу системності права усі нововстановлені норми повинні належним чином узгоджуватись з усією чинною системою норм, щоб зайняти в цій системі своє особливе місце і здійснювати відповідну регулятивно-правову функцію.

Окрім принципів наукової обгрунтованості, системності і

професіоналізму, Нерсисянц В. виділяє також принципи правового прогресу, правової легітимності та загальносоціальної легітимності.

Вищезапропоновані принципи правотворчості, як науковість та професіоналізм, який у свою чергу охоплює також зв'язок з правозастосовчою практикою, слід розглядати як елементи єдиного принципу – науковості та професіоналізму в правотворчості.

Досліджуючи підходи до класифікації принципів правотворчості, можна звернутись до ідей Скакун О., яка виділяє дві групи принципів правотворчості: загальні і спеціальні. Загальні принципи правотворчості – незаперечні основні вимоги, що виражають її сутність: гуманізм, демократизм, гласність, законність, науковість, системність. До спеціальних принципів правотворчості відносять: оперативність, поєднання динамізму і стабільності, плановість, старанність і скрупульозність підготовки нормативних актів, професіоналізм, техніко-юридична досконалість, урахування місцевого досвіду [57, с. 24].

Принцип гуманізму виокремлює Колодій А., зазначаючи, що суть цього принципу полягає в тому, що нормативно-правові акти повинні формулювати і захищати загальнолюдські цінності, природні права людини, створювати умови і механізми їх реалізації. Адже людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3 Конституції України). Окрім цього принципу та уже згадуваних дослідник виділяє і такі: принцип правності; юридичної формалізованості; врахування специфіки предмета, методу регулювання, властивих кожній галузі права; об'єктивної оцінки можливостей чинної правової системи і її співвідношення з іншими системами; використання засобів і прийомів юридичної техніки тощо .

Серед інших принципів правотворчості в юридичній літературі знаходимо такі: виконуваність, народний характер правотворчості, справедливість, суворі диференціація правових повноважень та інші.

Таким чином, проаналізувавши дослідження науковців щодо принципів правотворчості, жоден з них не звернув увагу на принцип гармонізації законодавства України з європейськими стандартами. Вважаємо, що у зв'язку з тим, що Україна має на меті виключно європейський напрямок та нею здійснюється всі залежні від неї дії її досягнення, тому встановлення обов'язковим принципу гармонізації законодавства України з європейськими стандартами прямо створить умови для врахування європейських стандартів у правотворчому процесі та механізмі та в свою чергу удосконаленню якості нормативно-правових актів.

Таким чином, проаналізувавши дослідження науковців на їх основі слід запропонувати наступний перелік принципів правотворчості: принцип демократизму, принцип законності, принцип науковості та професіоналізму, принцип гуманізму, принцип гармонізації національного законодавства України з європейськими стандартами.

Варто також зауважити й те, що усі виділені вище принципи правотворчості повинні враховуватись у процесі правотворчості сукупно. Лише так вони матимуть позитивний результат і сприятимуть побудові правової держави й формуванню громадянського суспільства.

Окрім принципів правотворчої техніки важливу роль відіграють і її методи. Методи правотворчої техніки є комплекс способів і прийомів вивчення юридичної діяльності, наслідком якого є складання юридичних документів.

Методи правотворчої техніки утворюють всі наукові методи дослідження. Під час вивчення правотворчої техніки в основному застосовуються загальнонаукові, логічні, лінгвістичні та технічні методи, враховуючи їх різноманітність.

Загальнонауковими методами є методи пізнання явищ, процесів за допомогою яких виявляються певні їх прояви та ознаки. До загальнонаукових методів правотворчої техніки слід віднести:

1. Матеріалістичний метод передбачає поєднання держави та права з природою людиною, умовами, в яких вона живе, що свідчить про їх тісний взаємозв'язок, а також невідривність з іншими соціальними явищами (економіка, політика, звичаї тощо).

2. За метафізичним методом правила ведення юридичної роботи, що становлять суть правотворчої техніки, розглядаються в основному розкладаючи її на складові частини і дослідженні кожної з них окремо. Такий їх поділ проводиться з метою вивчення засобів правотворчої техніки без взаємозв'язку з явищами та глибшого пізнання сутності.

3. Структурно-аналітичний метод, тобто дослідження державно-правових явищ як частин єдиного цілого, між якими встановлені зв'язки, широко застосовується у правотворчій техніці, коли здійснюється класифікація і розподіл норм за галузями права, або під час розміщення частин нормативно-правового акту.

4. Структурно-функціональний метод сприяє більш реалістичному сприйняттю права і його інститутів у їх практичному повсякденному вжитку. Так, за допомогою даного методу дослідження відбувається в процесі його реалізації та дії права, що ефективно визначає закони, які постійно вживані, та не дієві закони.

5. Формально-юридичний метод – це техніка поводження із законодавчими нормами та вимогами, з джерелами правил правового призначення в широкому сенсі. Практичне застосування формально-логічного методу здійснюється шляхом впровадження комплексу засобів юридичних фактів із наданням конкретної оцінки за відповідним механізмом та використанням спеціальних дефініцій і конструкцій (юридичних правил і принципів, юридичних фікцій і аксіом).

6. Порівняльний метод полягає в зіставленні юридичних понять, явищ, процесів, у з'ясуванні між ними подібності або відмінності. Порівняльний

метод підлягає більш широкому використанню в правотворчій техніці, оскільки в тому і полягає суть порівняння з аналогічними нормативними правовими актами європейського законодавства, а також їх реалізацію в той чи інший час.

7. Соціологічний метод полягає в дослідженні держави і права на основі фактичних даних. Він охоплює такі основні способи: 1) аналіз статистичних даних; 2) опитування населення; 3) математичні способи опрацювання матеріалу; 4) інтерв'ювання; 5) анкетування; 6) спостереження; 7) інші. Важливо, щоб висновки робилися на основі докладного вивчення зібраного матеріалу, з урахуванням усіх соціальних фактів – і позитивних, і негативних. Цей метод варто активно використовувати в правотворчій техніці, оскільки за його допомогою підвищується ефективність прийнятих законів.

Варто звернути увагу на застосування у правотворчій техніці логічних методів, а саме загальновідомих, таких як, метод аналізу, метод синтезу, метод аналогії, метод індукції, метод дедукції, метод утворення понять і формулювання визначення, метод використання понять в одному і тому самому сенсі.

Застосування лінгвістичних методів забезпечує викладення юридичної думки у письмовому оформленні, тобто розробник-юрист повинен володіти досконалою знаннями мови та письма. Зокрема, до лінгвістичних методів правотворчої техніки необхідно відносити відповідність термінів поняттям, які вони фіксують; забезпечення компактності, інформативності, ясності, доступності нормативно-правового акту; застосування усіх можливих мовних графічних засобів.

Технічні методи пов'язують із застосуванням інформаційних технологій. Створення нормативно-правового акту є процесом отримання, обробки, пошуку юридичної інформації, запобігання повторів, редагування тощо.

Пропонуємо доповнити методи правотворчої техніки безпосередньо дієвим, зокрема, порівняльно-правознавчим методом, який застосовується при

проведенні порівняльного аналізу правотворчої техніки в Україні та інших державах, для співставлення теперішньої та раніше діючої правотворчої техніки, різноманітних наукових та практичних підходів до питань правотворчої техніки. Даний метод забезпечує попередження вчинення попередніх помилок, внаслідок чого відбувається покращення самого процесу правотворчої діяльності та застосування більш удосконалених правил правотворчої техніки. Наприклад, суттєво відрізняються редакції Закону України “Про оренду землі” №161-XIV від 06.10.1998 р. та від 03.09.2023 р., що свідчить про застосування розробниками проекту закону порівняльно-правового методу правотворчої техніки.

Керуючись вищенаведеним дослідженням методів правотворчої техніки пропонуємо відобразити найбільш доцільні методи правотворчої техніки у вигляді схематичного зображення (рис. 1).

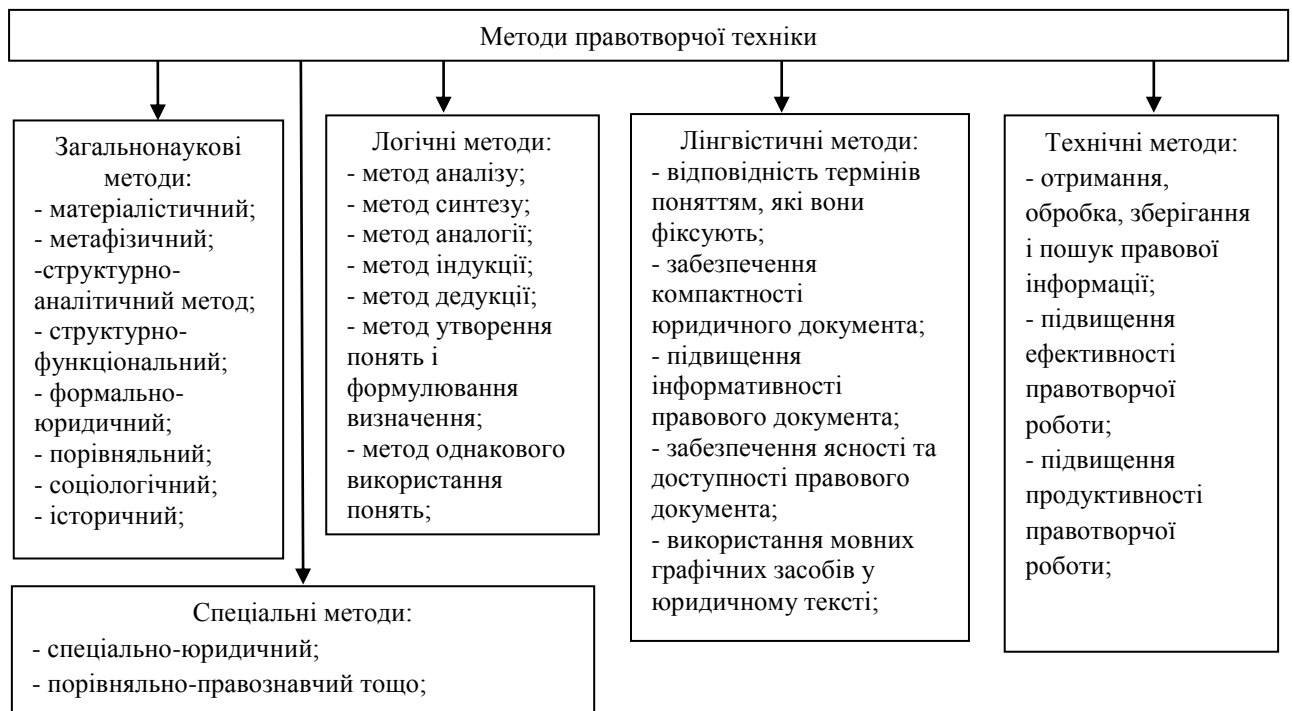

Рис. 1 Методи правотворчої техніки [розроблено автором]

Отже, можна зробити висновок, що наявність обґрунтованої наукової

розробки правотворчої техніки позитивно вплине на вироблені та впровадженні системи правотворчих прийомів і методів правотворчої діяльності, на високому рівні законодавчих актів, а також слід звернути увагу, на методологію дослідження та застосування правотворчої техніки, яка є розгалуженою та охоплює багато напрямків, відповідно застосуванню підлягають усі загальнозживані методи.

1.3. Важливість правотворчої техніки для сучасних правових систем

Основоположним призначенням правотворчої техніки є створення закону у відповідності до норм права. Правотворча техніка у правотворчості займає вирішальне місце та відіграє значну роль, яка забезпечує наявність якісної та ефективної законодавчої бази.

Метою правотворчої техніки є досягнення ясності, простоти, стислості, певної стандартності, однаковості (уніфікованості) юридичних документів і раціоналізуванню юридичної діяльності загалом. При цьому, безсумнівно, важливим є юридичний зміст нормативно-правових актів, зокрема юридичне вдосконалення нормативних документів, прийоми вироблення й оформлення юридичних документів, але так само важливу роль відіграє ефективне використання вироблених юридичних засобів, таких як правові презумпції, диспозитивні норми, тлумачення права – це також частина юридичної техніки, від розробки і вдосконалення якої залежить ефективність правозастосовної діяльності [63, с. 35].

Правотворча техніка з точки зору права як соціального феномену, направлено на впорядкування суспільних відносин, полягає у наданні йому властивостей системності, формальної визначеності та структурованості. Правотворча техніка органічно пов'язана з організацією юридико-

лінгвістичного матеріалу, його семантикою, граматичною структурою, покликана вдосконалювати мову нормативно-правових актів, робити їх чіткими, точними, аргументованими, логічними, послідовними, грамотними й зрозумілими [59, с. 40].

Неодноразово стверджуємо, що правотворча техніка складається із засобів, правил, прийомів і способів, які сприяють створенню нормативно-правових актів, так і індивідуальних правових актів. Кожен аспект є сукупністю певних правил, яких необхідно суворо притримуватися. Їх застосування має бути послідовним і взаємопов'язаним.

Таким чином, правотворчу техніку слід розглядати як складовий елемент правової культури та важливе досягнення. Знання та правильне застосування засобів, правил і прийомів юридичної техніки дозволяє створювати грамотні та якісно оформлені нормативно-правові акти, які утворюють в цілому правові системи.

Правотворча техніка об'єктивно еволюційована на протязі історії розвитку права. Найбільш яскраво це можна простежити в межах континентальної правової системи. У літературі виділяють три історичні віхи розвитку правотворчої техніки:

- архаїчне право (наприклад, Руська Правда, Закони Хамурапі), характеризувалось казуальністю, несистематизованістю, відсутністю полілу на кримінальне і цивільне, відсутністю інституту вини, покараннями в вигляді матеріальних санкцій, диференціацією відповідальності залежно від матеріального становища;

- традиційне (станове) право (феодалне, канонічне, міське, торгове) характеризувалось абстрактністю, наявністю у судових рішеннях нормативних приписів, певною казуальністю;

- праву розвинутого індустріального суспільства властиві загальний характер норми права та його системність; наявність спеціальних засобів та

прийомів юридичної техніки; зростання ролі принципів права.

Юридичне право у теоретичній літературі найчастіше розглядається як система загальнообов'язкових правил поведінки, що встановлюються і забезпечуються державою, правотворча техніка як система правил та прийомів створення правових норм. Якщо брати до уваги використовувані у континентальній правовій системі (зокрема і в Україні) форми та джерела права, то правотворча техніка повинна охоплювати правила створення нормативно-правових актів, нормативно-правових договорів, інтерпретаційно-правових і локальних правових актів, а у контексті тенденцій до використання у певній мірі судового прецедента як джерела права, і правила формування вищими судовими інстанціями рішень, що можуть у подальшому використовуватись судами як специфічні правові норми.

Великий інтерес до юридичної техніки обумовлений прагненням досягти максимальної якості створення і застосування нормативних правових актів (особливо законів), які визнаються провідним джерелом права в сім'ї романо-германських правових систем. Адже від рівня досконалості створення і реалізації нормативно-правових актів значною мірою залежить ефективність правового регулювання в цілому.

В англо-американській правовій сім'ї юридична і законодавча техніка передовсім пов'язується з юридичним (законодавчим) процесом, тлумаченням правових норм. Власне, сам юридичний процес для англо-американського юриста і є юридичною технікою. Це, зокрема, пояснюється тим, що в англо-американській правовій традиції акцент робиться не стільки на писаній формі права, скільки на практичному пошуку справедливого рішення в кожній конкретній юридичній справі.

Основними тенденціями розвитку сучасних правових систем є конвергенція, змішаний характер, уподібнення правового регулювання під впливом міжнародних правових стандартів. Зазначене зумовлює віднесення

правових систем до певного типу сучасних правових сімей. Це відчувається і в площині природи, закономірностей функціонування національної правової системи, її характерних рис, елементів, співвідношення з іншими соціальними системами сьогодення, місця в міжнародно-правовому просторі, у площині аналізу можливостей взаємодії (зближення) окремих національних правових систем та правових сімей сучасності. Перед правовою наукою постають важливі теоретичні завдання, зокрема – з'ясувати особливості правової інтеграції, визначити місце правової системи у світовій правовій цілості [53, с. 129].

Правова інтеграція полягає в об'єднанні правових елементів у системні утворення та відбувається в соціально-правовій сфері, має закономірний характер і спрямована на трансформацію сутності правових систем сучасності.

Ефективність правової інтеграції багато в чому залежить від заходів і способів, які використовуються державами на різних стадіях її реалізації. До них вона відносить, зокрема, створення демократичних засад розвитку суспільства, формування правової держави, реформування інституційної та нормативної частин правової системи суспільства, формування правової свідомості населення відповідно до основних засад європейського права [53, с. 131].

Так, основним інструментом для інтеграції законодавства будь-якої держави до законодавства Європейського Союзу є правотворча техніка, без застосування якої процес гармонізації є неможливим. Оскільки виникає необхідність більш ретельного підходу до створення нормативно-правових актів із застосуванням правотворчої техніки Європейського Союзу. Виключно за допомогою правотворчої техніки відбувається процес гармонізації законодавства, яка забезпечує створення цілісної системи правових норм і актів, що в свою чергу формує правову систему в цілому.

Правотворча техніка є запорукою наближення вітчизняної загально-

правової термінології до термінології європейського права, послідовного процесу узгодження основних понять, підходів та концепцій розвитку національного законодавства України на основі загальноєвропейських цінностей, стандартів і принципів права.

Підставами правової інтеграції можна вважати єдність пріоритетів у побудові державної влади і системи органів управління (адже в сучасному світі в більшості розвинених держав влада здійснюється на демократичних засадах); підвищення авторитету міжнародного права і його активний вплив на національні правові системи, універсалізація правових та демократичних цінностей тощо. Правова інтеграція відбувається не поверхово, а проникає вглиб правової системи й охоплює всі її основні елементи. Правова інтеграція спрямована на об'єднання подібних систем, які мають незначні відмінності і підпорядковуються єдиним правовим принципам, ідеям, правилам, оскільки таке об'єднання в систему можливе лише за умови відносної тотожності елементів, що утворюють правову єдність. Така подібність може варіюватися залежно від ступеню інтегрованості, однак доводиться констатувати, що в підсумку вона призводить до утворення однорідних систем без акцентування на специфічних правових особливостях, які можуть суперечити єдиним принципам консолідованої правової системи [53, с. 133].

В процесі правової інтеграції сучасних правових систем відповідно пов'язаним є питання правотворчої техніки, яка перетворює норми європейського права на норми внутрішньодержавного права та спрямована на зниження суперечностей між різними системами, утворення глобальної правової системи. У зв'язку з цим, здійснюється використання одних і тих же засад правотворчої техніки, а саме Європейського Союзу, з метою створення нормативно-правового акту на основі європейських стандартів.

Внаслідок тісної та конструктивної взаємодії і розвитку інтеграційних процесів межі між основними типами правових систем світу стираються,

стають менш очевидними і більш формальними. На сьогодні поширеною є тенденція зближення англосаксонського типу права з романо-германським, що демонструє глибокі взаємозв'язки світового правового регулювання: розвиток писаного права в англосаксонській правовій системі та активніше використання судової практики в романо-германській правовій системі. Це зумовлено поглибленням економічної інтеграції, яка переплітає правові системи держав, що беруть в ній участь. Відбувається взаємний обмін правовими ідеями, рішеннями, конструкціями [12, с. 21]. Таке зближення можна пояснити й іншими обставинами, з-поміж яких: подібність загальної та правової культури, однотипність державного механізму, схожість соціальної та політичної структури, членство Великобританії (осердя англосаксонського права) у Європейському Союзі, до складу якого входять держави, чиї правові системи побудовані на традиціях романо-германського права [53, с. 134].

В мовах сучасної дійсності удосконалення правотворчої техніки дозволяє правовим системам розвиватися, використовувати досвід один одного, що дає змогу уникнути численних помилок у створенні нормативних правових актів, спрямовувати розвиток системи у правильне прогресивне русло. Без успішного функціонування правової системи не можна говорити про правову державу, розвинене громадянське суспільство загалом і вільний розвиток кожної особистості окремо, тому дослідження та вивчення правотворчої техніки є досить актуальним питанням сьогодення для кожної держави. Позитивні аспекти розвитку правотворчої техніки полягають у створенні якісних правових актів та відповідно побудові досконалої національної правової системи, що допомагають гармонійному співіснуванню різних правових систем і їх об'єднанню у розв'язанні спільних проблем. Розвиток і вдосконалення національних правових систем залежить від взаємодії з іншими правовими системами, внаслідок якої відбувається запозичення, вдосконалення, скасування тих чи інших інститутів і принципів права. Ці процеси можливі

завдяки існуванню єдиного підходу у застосуванні правотворчої техніки, яка є основою правотворення та правової системи в цілому.

Таким чином, правотворча техніка є важливим аспектом для сучасних правових систем з метою забезпечення її єдності, тобто уніфікації термінології, загальних підходів до її формування, схожості категорій, конструкцій та понять. Гармонізація правотворчої техніки сучасних правових систем створить спільність форм права та їхнього співвідношення, джерел права та єдиного правозастосовного процесу, а також якісну систему нормативно-правових актів.

РОЗДІЛ 2

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРАВОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

2.1. Загальні принципи гармонізації правотворчої техніки з європейськими стандартами

Правові системи Євросоюзу та європейських міжнародних організацій у цілому мають узгоджене спільне правове поле, яке сприятиме їхньому співробітництву при вирішенні інтеграційних проблем, що нині існують в Європі. Ці системи можна розглядати як невід'ємні складові єдиного європейського права, частиною і ядром якого поступово стає право Євросоюзу. Це пояснюється тим, що в ньому акумулюються і консоліднуються норми та принципи, які регулюють діяльність європейських міжнародних організацій [13, с. 31].

Право Європейського Союзу включає в себе: по-перше, загальні принципи, які є спільними для правових порядків декількох держав-членів; по-друге, загальні принципи, які походять з природи права Європейського Союзу; по-третє, загальні принципи міжнародного права. Серед загальних принципів, спільних для правопорядків держав-членів є наступні: 1) принцип правової визначеності; 2) принцип законних очікувань; 3) принцип пропорційності; 4) основні права людини; 5) принцип рівності; 6) принцип солідарності; 7) принцип однакового ставлення або недискримінації; 8) принципи прямої дії; 9) принцип верховенства та ефективності права Європейського Союзу [54, с. 266-267].

Так, принцип правової визначеності полягає у тому, що застосування права у конкретній ситуації має бути передбачуваним. Цей принцип зобов'язує органи влади забезпечити доступність з'ясування права тими, до кого воно

застосовується (адресатами відповідних правових актів). Жодна з норм, які приймають владні органи, не може бути застосованою до непоінформованих про неї осіб. Не допускається, щоб законодавство Європейського Союзу набирало чинності до дати свого опублікування; при цьому термін «дата опублікування» означає фактичну дату опублікування, а не ту, на яку опублікування мало відбутися. Крім того, цей принцип включає такі складові: непорушність та нескасовуваність набутих законних прав; відсутність зворотної сили закону і неможливість застосування закону до особи, яка не могла знати про його існування. Також, із загального принципу правової визначеності випливає право особи на використання зрозумілої мови в судовому процесі та правило позовної давності, згідно з яким не можна визнати документ незаконним, вимагати покарання або виконання зобов'язань після того, як збігли відведені для цього строки [54, с. 267].

Принцип законних очікувань значною мірою впливає з принципу правової визначеності. Він спрямований на те, щоб у випадках, коли особа очікує, що досягне певного результату, якщо буде діяти відповідно до правових норм – забезпечити захист цих очікувань. Тобто, особа має право діяти (наприклад, займатись підприємництвом), розраховуючи на те, що існуюче законодавство буде застосовуватись і надалі. Проте, принцип законних очікувань підлягає певним обмеженням. Так, право Європейського Союзу захищає законні очікування лише розсудливих і обачних осіб. Якщо розумний і обачний підприємець мав передбачити прийняття акту Європейського Союзу, який може вплинути на його інтереси, він не може посилатися на правило законних очікувань, коли відповідну норму буде прийнято. Крім того, на цей принцип можна посилатися лише у випадку, коли очікування мають законний характер [54, с. 268].

Принципи пропорційності і субсидіарності мають особливе значення для правового порядку Європейського Союзу. Формально вони закріплені в ст. 5

(3), (5) Договору про Європейський Союз в Лісабонській редакції, а також у Протоколі про застосування принципів субсидіарності та пропорційності, ухваленому в 2007 р. разом із Лісабонським договором. Принцип пропорційності означає, що дії Європейського Союзу не повинні виходити за межі, необхідні для досягнення цілей установчих договорів. Відповідний Протокол уточнює, що кожен з інститутів Європейського Союзу при здійсненні своїх повноважень повинен слідувати принципу пропорційності. Своєрідним продовженням і доповненням принципу пропорційності є субсидіарність. Субсидіарність передбачає, що у всіх тих випадках коли досягнення цілей Європейського Союзу неможливо здійснити зусиллями тільки окремих держав-членів, коли необхідні спільні дії всіх членів Європейського Союзу, здійснення цих дій стає справою самого Європейського Союзу. Тобто однією з головних умов застосування принципу субсидіарності є необхідність спільних дій.

Принцип рівності в контексті права Європейського Союзу полягає у забороні нерівного ставлення до ситуацій, які можуть бути порівняні, або рівне ставлення до нерівних ситуацій, якщо подібне відношення не може бути виправдане об'єктивними причинами. Поняття рівності притаманне значній кількості положень Договору про функціонування Європейського Союзу, як загальних (ст. ст. 8 та 10, які забороняють дискримінацію), так і спеціальних (ст. 45, що вимагає рівної оплати за рівну або рівноцінну працю) [20, с. 104-105].

Особливе місце серед принципів права Європейського Союзу посідає принцип захисту основних прав людини. Слід зазначити, що концепція основних прав людини на початкових етапах діяльності Європейських співтовариств була цілком невластива для їх правопорядку, який ґрунтувався переважно на економічних засадах. Певною мірою це було пов'язано з розподілом напрямів діяльності між Європейськими співтовариствами й іншою регіональною організацією – Радою Європи, прерогативою якої була саме

сфера захисту прав людини. Проте, поступово Європейський Суд у своїх прецедентних рішеннях обґрунтував необхідність дотримання фундаментальних прав людини в процесі застосування права Європейського Союзу. При цьому, Суд Європейського Союзу посилався як на Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (прийняту в рамках Ради Європи), так і на конституційні традиції держав-членів Європейського Союзу у сфері прав людини.

Принцип верховенства права Європейського Союзу означає, що норми цієї правової системи мають більшу юридичну силу порівняно із нормами правових систем держав-членів. Юрисдикційні органи держав-членів: а) у разі протиріч між нормами права Європейського Союзу і національного права приймають рішення, користуючись джерелами права Європейського Союзу; б) тлумачать норми внутрішньодержавного права відповідно до норм права Європейського Союзу; в) у разі колізій між чинним законодавством Європейського Союзу та установчими договорами цієї організації призупиняють судовий процес і направляють запит до Суду Європейського Союзу. Якщо Суд Європейського Союзу визнає законодавчий акт ЄС недійсним, національні суди вирішують справу на підставі норм установчих договорів.

Принцип прямої дії права Європейського Союзу має два аспекти: 1) право Європейського Союзу визнається правозастосовчими органами держав-членів як чинні та обов'язкові до виконання норми; 2) право Європейського Союзу безпосередньо наділяє фізичних та юридичних осіб конкретними правами, а державні органи – повноваженнями щодо їх захисту. Пряму дію мають не лише установчі договори, а й інші правові акти наднаціональних органів. Навіть якщо акти формально адресовані державам-членам, фізичні та юридичні особи можуть посилатися на них при розгляді справ у національних судах. Оскільки право Європейського Союзу значною мірою застосовується на території

держав-членів і забезпечується національними судами, із системи принципів права Європейського Союзу недоцільно виключати принципи, що визначають співвідношення правової системи Європейського Союзу з національними правовими системами його держав-членів [9, с. 49-50].

Слід звернути увагу, що система принципів права Європейського Союзу постійно доповнюється, оновлюється та змінюється, що в свою чергу, зобов'язує держави-члени та потенційних членів постійно здійснювати моніторинг змін та дотримуватись їх у зв'язку із наявністю зобов'язання щодо гармонізації їх законодавств.

Зокрема, Суд, відзначаючи надзвичайну важливість чіткості і ясності формулювання текстів нормативно-правових актів як запоруки правової певності, в той же час застерігає від надмірної деталізації текстів (ригідності), що може призвести до швидкого відставання від обставин, що змінюються. Ступінь чіткості, яку мають забезпечувати формулювання національних законів та інших нормативно-правових актів – і яка в жодному разі не може охопити всі непередбачувані обставини, – значною мірою залежить від змісту нормативно-правового акта, сфери, на яку він поширюється, а також від кількості та статусу тих, кому він адресований (наприклад, рішення Європейського суду у справі «Гешмен і Герруп проти Сполученого Королівства») [22, с. 213-214].

У червні 1993 р. на Копенгазькій Раді державами-членами Європейського Союзу визначено критерії, яким мають відповідати заявники до членства у співтоваристві. До критеріїв віднесено досягнення стабільності інституцій, що гарантують демократію, верховенство прав, права людини і повагу до меншин та їх захист.

З огляду позиції Європейського Союзу щодо встановлення відповідності критеріям на вступ заявникам, Україні необхідно забезпечити та досягти такого рівня розвитку національної системи, щоб Європейський Союз пропонував Україні приєднатися до них.

Так, необхідно постійно вивчати досвід у сфері правотворчої діяльності кожної з країн-членів Європейського Союзу з метою конкретного визначення та реалізації правових норм та принципів національної правової системи з урахуванням норм і принципів європейських стандартів. Доцільно розуміти, що правові системи Європейського Союзу мають узгоджене правове підґрунтя, яке сприяє їх співпраці та вирішенні спільних проблем та питань, тому усі ці системи є невід’ємними складовими європейського права, що базуються на загальних принципах.

Керуючись нормами нового Закону України “Про правотворчу діяльність”, основними принципами правотворчої діяльності та відповідно правотворчої техніки є: 1) верховенство права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя; 2) пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини; 3) демократичності; 4) пропорційності; 5) необхідності та обґрунтованості; 6) системності; 7) наукового забезпечення; 8) ресурсної забезпеченості.

Таким чином, Україна на шляху до гармонізації правотворчої техніки з європейськими стандартами, що свідчить про її перший крок – прийняття Закону України “Про правотворчу діяльність”. На сьогодні постає інше питання в дієвості правових норм регулювання правотворчої техніки та їх реалізації розробниками нормативно-правових актів, але воно є відкритим, оскільки практика його застосування наразі ще не є дослідженою науковцями, правниками тощо.

Питання юридико-технічної досконалості нормативно-правових актів держави є особливо актуальним в умовах постійного зростання їх кількості, розширення сфери правового регулювання [22, с. 215].

Визначальною подією в Україні є підписання Угоди про асоціацію з

Європейським Союзом, що вимагає досконалості правотворчої техніки та в результаті досягнення якісної нормативно-правової бази, тому процес правотворчості активізувався та став актуальним питання сьогодення та майбутнього розвитку законодавства.

Таким чином, на сьогодні, загальні принципи права є концентрованим виразом найбільш суттєвих рис і цінностей, притаманних правовій системі Європейського Союзу. В них знаходять свій вираз важливі демократичні традиції, що поділяються державами-членами та самим Європейського Союзу. Враховуючи практику Суду Європейського Союзу і національну судову практику держав-членів, можна дійти висновку, що дійсність нормативно-правових актів Європейського Союзу у вирішальній мірі визначається тим, наскільки ці акти відповідають за своїм змістом не тільки установчим договорам, але й загальним принципам права. Наявність невідповідності у випадку порушення справи про анулювання нормативно-правових актів, прийнятих інститутами Європейського Союзу, в Суді Європейського Союзу буде слугувати безперечною підставою для їх скасування. Це дозволяє говорити про загальні принципи права як про вище, «надпозитивне джерело права Європейського Союзу», яке є критерієм легітимності законодавства, що приймається інститутами Європейського Союзу і застосовується у випадку прогалин у ньому. Україна має трансформувати позицію Європейського Союзу з метою досягнення поставленої цілі та вступу у найближчий час.

2.2. Аналіз європейських стандартів у контексті їх змісту та відмінностей від практики України

Враховуючи необхідність запровадження конкретних змін, передбачених Угодою про асоціацію, потребують розгляду окремі питання щодо

європейських стандартів та відмінностей від практики України.

Відповідно до мети поступового наближення законодавства Рада асоціації буде форумом для обміну інформацією про законодавчі акти України та ЄС, чинні, та ті, що перебувають на стадії підготовки. Додатки XXIII – XXV передбачають різні терміни наближення законодавства України до права ЄС – від 2 до 5 років, визначаючи акти, у відповідність до яких воно повинно бути приведеним [68, с. 188-189].

Курс України на інтеграцію до Європейського Союзу зобов'язує її наблизити своє законодавство до міжнародних та європейських стандартів у різних сферах діяльності. Так, інтеграція України у світове співтовариство неможлива без приведення у відповідність з міжнародними та європейськими стандартами національного законодавства і правозастосовчої діяльності.

Поняття «стандарт» походить від англійського «standard» і означає норму, критерій. У словникових визначеннях поняття «стандарт» розглядається як типовий вид, приклад, який має відповідати, задовольняти що-небудь за своїми ознаками, властивостями, якість; як щось шаблонне, трафаретне, єдина форма організації, проведення чого-небудь, еталон, зразок, модель, що приймаються за вихідне при зіставленні з ними інших подібних об'єктів [41, с. 10].

Під європейськими стандартами слід розуміти типові норми і принципи, котрі закріплені в основних документах Європейського Союзу та Ради Європи і котрих мають дотримуватися всі їхні держави-члени. Для країн, котрі претендують набути членства в ЄС, обов'язковим є застосування стандартів його установчих документів, а для України – ще й норм, зафіксованих в Угоді про асоціацію між Україною і ЄС. Дотримання таких міжнародних і європейських стандартів сприятиме забезпеченню єдності законодавства, чого вимагають міжнародні документи ООН та інституції Європейського Союзу і Ради Європи [52, с. 74].

Водночас заслуговує підтримки пропозиція авторів, котрі підкреслюють необхідність дотримання при застосуванні міжнародно-правових стандартів у національному законодавстві трьох рівнів: по-перше, стандарт має бути зафіксований у нормах міжнародного права і мати обов'язковий чи рекомендаційний характер; по-друге, цей стандарт має бути застосований в юрисдикційних нормах; по-третє, цей же стандарт має бути пояснено і визнано в наукових працях міжнародного права, що сприятиме забезпеченню єдності судової практики [52, с. 74].

Європейські міжнародно-правові стандарти представляють собою регіональні норми, становлять разом з існуючими універсальними нормами загальну систему норм. Вона свідчить про широку підтримку державами цих норм, що розглядають їх як загальнолюдську цінність – основу єдиних для всіх членів міжнародного співтовариства правил і орієнтирів. Трактуються основних стандартів підлягають обов'язковій реалізації державою шляхом імплементації в законодавстві [41, с. 54].

Поняття «європейські стандарти» містить викладені у міжнародно-правових актах та документах, які затверджені Радою Європи та європейськими організаціями, конкретні обов'язкові вимови до правозастосування за допомогою відповідних механізмів.

Правові норми, які можна віднести до стандартів Ради Європи, містять більше ніж двохсот конвенцій, хартій і протоколів до них, інших договорів, укладених в рамках Ради Європи. До них відносяться резолюції та рекомендації Комітету Міністрів і Парламентської Асамблеї Ради Європи, документи інших органів, створених в рамках окремих конвенцій або так званих часткових угод. Після вступу України до Ради Європи в нашій державі розпочався процес інтеграції європейських стандартів в національну правову систему. Україною були ратифіковані основні міжнародно-правові акти європейського регіону.

Європейські стандарти є частиною української правової системи, по-

перше, в силу положень Конституції України, Законів України «Про міжнародні договори України», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», по-друге, з огляду на практику та механізм відтворення стандартів в ряді норм національного законодавства. При цьому правові позиції, висловлені Європейським Судом щодо тлумачення і застосування норм, є частиною стандартів і розкривають зміст або вимоги до їх реалізації. У зв'язку з цим практика Європейського Суду підлягає обов'язковому врахуванню в правозастосовчій діяльності на внутрішньодержавному рівні незалежно від наявності або відсутності у неї статусу формально-юридичного джерела українського права. Можна констатувати, що, незважаючи на дискусійність багатьох, пов'язаних з даною проблематикою теоретичних питань, європейські стандарти, що застосовуються в контексті їх тлумачення Європейським судом, є частиною вітчизняної правової системи і підлягають обов'язковій реалізації в нормотворчій та правозастосовчій діяльності всередині держави [54, с. 61-62].

Українське законодавство характеризується значною деталізацією щодо регулювання існуючих суспільних відносин. Навіть за умови наявності насиченої законодавчої бази важливим аргументом є саме ефективність правового регулювання існуючих суспільних відносин. Тобто важливого значення набуває дійсна реалізація правових приписів. Тому на перший план виходить не кількість нормативно-правових актів, а їх можливість реально врегулювати ту чи іншу конкретну ситуацію. [48, с. 42-43].

Досить суттєвим фактором недосконалого законодавства України є наявність 80% союзних нормативно-правових актів, які регулювали фундаментальні та значущі суспільні відносини. Також вирішальний вплив мала практична реалізація та звичка громадянського суспільства до союзних норм, тому будь-які зміни у законодавстві викликають обурення та не розуміння нововведень, самої сутності гармонізації законодавства України до

законодавства Європейського Союзу, а також позитивних наслідків на підставі вчинених змін.

На сьогодні основним завданням держави постає у створенні нового та забезпеченні розвитку національного законодавства на шляху до гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Аналіз діючого законодавства України показує, що воно являє собою не просто сукупність нормативних актів, а систему, що має багаторівневу та високоорганізовану структуру, яка функціонує одночасно в єдності трьох структурних утворень – ієрархічної (вертикальної), галузевої (горизонтальної) та республіканської (унітарної). Говорячи про вертикальну структуру законодавства України, мається на увазі характеристику нормативно-правових актів залежно від їх юридичної сили, тобто вона визначається ієрархією та компетенцією правотворчих органів. Ця класифікація спирається на поділ нормативно-правових актів на закони і підзаконні нормативні акти. Слід зазначити, що головне місце в ієрархічній структурі законодавства посідає Конституція України і закони, що встановлюють відправні засади правового регулювання. Вони мають найвищу юридичну силу і становлять першооснову усього законодавства. Основа галузевої структури окреслюється предметом правового регулювання, що обумовлений конкретними суспільними відносинами. У цьому зрізі виділяють такі елементи, як нормативно-правовий припис, нормативно-правовий акт, інститут законодавства, галузь законодавства. В основу галузевої системи законодавства покладено два критерії: система права і система галузей державного управління.

Так, закони України видаються законодавчими органами, мають вищу юридичну силу та відповідно регулюють найважливіші суспільні відносини в державі, а підзаконні нормативно-правові акти приймаються у відповідності до законів, розвивають чи деталізують їх положення. Особливістю законодавства України є його кодифікація, тобто зведення нормативних актів в одному акті,

що мають спільний предмет регулювання. На жаль, виключно деякі питання суспільних відносин регулюються зведеними нормативними актами у формі кодексу, положення тощо. На відміну від практики Європейського Союзу, рішення українських судів не носять нормативного характеру для регулювання суспільних відносин та не можуть бути обов'язковими для реалізації у правотворчій діяльності. Рішення судів ухвалюються на підставі законів та підзаконних актів, а не навпаки на прецеденті та його вирішення для побудови правової норми для подальшого застосування у подібних правовідносинах. Також слід відмітити, що частина нормативних правових актів є недієвими та не вирішують питань суспільних відносин, що в свою чергу створює безліч правових наслідків для держави та громадянського суспільства. Основним законом прямої дії Конституцією України визначено, що усі нормативно-правові акти є загальнообов'язковими для їх виконання.

Таким чином, існують реальні відмінності правових систем України та Європейського Союзу. Удосконаленню законодавства України як однієї з умов ефективного функціонування правової системи забезпечить його гармонізація із законодавством Європейського Союзу, оскільки справлятиме відповідний вплив на формування нових та зміну існуючих нормативно-правових актів і визначатиме при цьому конкретний напрям удосконалення законодавства, ключовим при якому повинна стати не кількість, а якість актів, що приймаються. Значною мірою якість українського законодавства залежить від особливостей організації самого процесу правотворчості, від методів виявлення оптимального способу врегулювання тих чи інших суспільних відносин, які використовує розробник нормативного акту. В той же час, успішність діяльності з розроблення законів та підзаконних нормативно-правових актів безпосередньо залежить від правової культури окремого нормопроектувальника, рівня володіння юридичною наукою та засобами правотворчої техніки, а також глибини наукового супроводження та урахування

громадської думки. При цьому, законодавство регламентує нормотворчий процес та встановлює вимоги до розробника, і водночас воно є результатом його праці.

2.3. Процес гармонізації у сфері законодавства та правотворчості України з Європейським союзом

Гармонізації законодавства України із законодавством ЄС становить вагоме значення у контексті перспектив розвитку вітчизняного права, насамперед реалізації його євро інтеграційного потенціалу [6, с. 241].

У наш час не викликає сумніву твердження про те, що основний шлях демократичного розвитку України постає у соціокультурному та ціннісному ландшафті європейської цивілізації. Відповідний вектор потребує необхідного забезпечення, з-поміж якого поряд із цінностями, історичними наративами, культурною системою, окреме місце займає законодавча база. Насамперед мова йде про правову інтеграцію, гармонізацію загальноєвропейських та українських стандартів, норм і принципів права. Особливо актуальним реалізація такого завдання постає у площині узгодження ключових концепцій, принципів, понять, теоретико-методологічних підходів, які існують у європейських правових системах та розвиваються в українській національній правовій традиції. З огляду на це, пошук та осмислення теоретико-правових засад гармонізації законодавства України та Європейською Союзу становить вагомий теоретико-методологічний потенціал, гносеологічну та практичну актуальність [6, с. 242].

У відповідності до Угоди про асоціацію Україна має чітко визначені цілі, зокрема:

- сприяти поступовому зближенню сторін, ґрунтуючись на спільних

цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою Європейського Союзу та її участь у програмах та агентствах;

- забезпечити необхідні рамки для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес;

- сприяти, зберігати й зміцнювати мир та стабільність у регіональному та міжнародному вимірах відповідно до принципів Статуту ООН і Гельсінського заключного акта Ради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року, а також цілей Паризької хартії для нової Європи 1990 року;

- запровадити умови для посилених економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку Європейського Союзу, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі та підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до діючої ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до acquis Європейського Союзу;

- посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод;

- запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес.

Процес гармонізації у сфері законодавства та правотворчості України з Європейським Союзом постійно викликає необхідність прослідкувати етапи та засади гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу у різних сферах діяльності держави, окреслити окремі проблемні питання, які необхідно врахувати під час подальшого нормо проектування.

Відповідно до Угоди про партнерство гармонізація розглядалась як одна з важливих умов для зміцнення економічних зв'язків між сторонами. Сьогодні гармонізація законодавства є однією з передумов забезпечення економічної

інтеграції та політичної асоціації. Ані Лісабонський договір, ані Угода про асоціацію не дають визначення поняття гармонізації. Угода оперує різними термінами, такими як зближення, гармонізація законодавства.

Сьогодні немає єдиного визначення терміну «гармонізація законодавства України і Європейського Союзу», а на доктринальному рівні пропонуються різні підходи до розуміння сутності та визначення змісту досліджуваного явища. Гармонізація законодавства України і Європейського Союзу надзвичайно важлива для процесу правової інтеграції та формування загальноєвропейських підходів до праворозуміння, стандартів і принципів права. Проте ні в міжнародно-правовій теорії, ні в сучасній правотворчій практиці до останнього часу не приділялося належної уваги теорії гармонізації законодавства, з'ясуванню базових понять і підходів, хоча прикладні аспекти гармонізації законодавства є актуальними й широко досліджуються в зарубіжній науці, особливо у праві ЄС. [33, с. 88].

У міжнародно-правових документах, чинних для України, в одних випадках мова йде про гармонізацію законодавчих, нормативно-правових і методологічних документів, а в інших – про взаємне визнання документів, стандартів, гармонізацію процедур. На підзаконному рівні термін «гармонізація» вживається переважно для визначення відповідності нормативно-правових актів і методичної документації вимогам директив ЄС, стандартам *acquis* ЄС тощо. Водночас не виключається його використання для характеристики відповідності національних правил міжнародним, структури та принципів побудови окремої галузі національного законодавства вимогам законодавства ЄС тощо. Таким чином, на законодавчому рівні поняття «гармонізація» вживається для відображення певного процесу чи дій у межах конкретної сфери відносин для досягнення результату узгодженості відповідних правил, процедур, актів або їх частин, проте без чіткого визначення ступеня і механізму такого узгодження [6, с. 242].

У науці відзначається термінологічна невизначеність в питанні зближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу, що виражається в неоднозначності і недостатній чіткості визначення таких понять, як: «адаптація законодавства», «гармонізація законодавства», «уніфікація законодавства» й «імплементация законодавства» [37, с. 36].

Найбільш загальне значення має термін «гармонізація законодавства». Згідно Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № № 1629-IV, гармонізація законодавства виступає кінцевою метою адаптації законодавства. З цього законодавчого положення можна зробити висновок, що адаптація є інструментом гармонізації або її етапом; як кінцева мета, гармонізація може здійснюватися різними способами, які залежать як від об'єктивних умов її здійснення, так і суб'єктивних факторів конкретно правового або загальносуспільного плану. В даному випадку мова йде про те, що вона може здійснюватися шляхом взаємного ви-знання національних стандартів, приєднання до міжнародних договорів, узгодження положень національних нормативно-правових актів з приписами і постановами інститутів Євросоюзу. Особливістю гармонізації виступає й те, що вона має на меті також прийняття нових законодавчих і нормативних актів, раніше відсутніх в національній правовій системі, але представлених або в загальноєвропейському правовому масиві, або в національних законодавствах країн-членів Європейського Союзу. Термін «гармонізація законодавства» також вживають щодо процесів створення адаптованого правового середовища в пріоритетних сферах співробітництва. Самі ж ці сфери є проявом політичної волі та визначені міжнародними документами в контексті стратегічної зміни політики Євросоюзу з розширення останнього на політику сусідства, що відображає волю спільноти на посилену співпрацю з країнами-сусідами, максимальне наближення в стратегічно важливих сферах.

Пропонуємо авторське визначення «гармонізація законодавства», зокрема трактувати гармонізацію законодавства як обов'язковий процес уніфікації правових систем у відповідності до норм права Європейського Союзу шляхом скасування відмінностей у національному законодавстві, узгодження розвитку держави, утвердження спільних правових принципів, прийняття окремих правових рішень з метою досягнення їх зближення [розроблено автором].

Надзвичайно важливим є питання практичного виконання норм та принципів міжнародного права, які вже стали частиною правової системи України. У цьому контексті реалізація норм матеріального права безпосередньо залежить від розвитку процесуальних галузей права та їх норм. При цьому норми і принципи міжнародного права не завжди знаходять відображення у відповідних процесуальних нормах, оскільки інколи ці міжнародно-процесуальні норми відсутні або містяться в міжнародно-правових актах, які мають переважно матеріально-правовий характер та не визначають чіткого механізму їх впровадження. Як наслідок, процес імплементації в національне законодавство таких міжнародно-правових норм і принципів ускладнюється. Потрібно створити належний процесуальний механізм впровадження міжнародних принципів і норм права, що є необхідним також для гармонізації законодавства з міжнародно-правовою системою; удосконалити юридичну техніку застосування норм міжнародного права з використанням досвіду країн – членів ЄС; визначити статус актів міжурядових організацій [44, с. 17].

Одним із важливих напрямів гармонізації законодавства країн світу є гармонізація їх національного галузевого законодавства [39, с. 286].

Відомі правники В. Тацій та Ю. Грошевий влучно зазначили: «Зближення правових систем європейських держав нині є найважливішою традицією формування галузей національного права і галузей національного законодавства» [55, с. 53].

Сталість розвитку права України залежить насамперед від еволюційного

процесу правоутворення у суспільстві, спрямованого на зближення європейських правових систем на основі загальноєвропейських норм та принципів права, відображених у міжнародних пактах. Як наслідок, таке зближення «забезпечить оптимальне безконфліктне функціонування гілок державної влади, дасть змогу реально закріпити інститути народовладдя і забезпечити на рівні міжнародних стандартів додержання конституційних прав і свобод громадян України» [55, с. 53].

У свою чергу, відомий правник В. Забігайло зауважував, що під час розробки та прийняття нормативно-правових актів слід брати до уваги теорію чинників розвитку правової системи (зовнішніх і внутрішніх). Так, при оцінці законодавчого акта іншої країни необхідно проаналізувати економічні, політичні, національні, ідеологічні, соціальні, зовнішньополітичні обставини його прийняття, оскільки механічне перенесення формальних його положень в умови України є неправильним (зовнішні чинники). Крім того, слід урахувати фактори «саморозвитку права» внутрішню систему права, його інститути і галузі, цілі правотворчості, законодавчу техніку, механізм реалізації правових норм, роль права в суспільстві, правосвідомість (внутрішні чинники). Законопроектна робота має ґрунтуватися на «необхідності гармонізації права України з нормами міжнародного права, права Європейського Союзу, що виключало б необхідність займатися такою діяльністю *ad hoc*, терміново і начебто примусово» [17, с. 95].

Із формально-юридичної точки зору існують дві форми обов'язкової гармонізації: участь у міжнародному договорі (конвенції, угоді); участь у стійкому об'єднанні держав (членство в міжнародних організаціях), в інтеграції на постійній або тимчасовій основі, сформованій за регіональною, секторальною, економічною, політичною, історичною чи іншою ознакою (наприклад, СНД, ЄС, СОТ) [33, с. 89].

Серед форм гармонізації можна виокремити конвергенцію,

трансформацію, рецепцію, інкорпорацію, а серед її принципів – цілеспрямованість (наявність середньострокової і довгострокової державної програми гармонізації), системність, безперервність, необхідність урахування особливостей конкретної країни, відповідність національним інтересам [27, с. 9].

У свою чергу, Н. Малишева слушно зауважувала, що під час гармонізації система нижчого рівня (національне законодавство) може гармонізуватися під систему якісно вищого рівня організації (наприклад, Європейський Союз), навіть якщо відповідна країна не є членом цього утворення. Дана гармонізація не є обов'язковою і пов'язана з необхідністю адаптувати правову систему України до права ЄС (випереджаюча гармонізація) [33, с. 89].

Узгодженість правових систем досягається різними способами, які поділяються на три основних види: 1) уніфікація; 2) визначення правил гри (узгоджувальні дії зі співробітництва і координації); диференціація. Прикладом юридичної форми нормативного акта з гармонізації національного законодавства є директива ЄС, в якій Поєднані і уніфікація, і диференціація, і визначення правил гри.

У відповідності до Договору про заснування Європейського Союзу визначено, що директиви є основними правовими актами та на базі яких відбувається гармонізація в Європейському Союзі.

Таким чином, директива постає як фундамент для гармонізації, який закріплює вимоги, цілі, межі і строки імплементації у законодавство країн-членів та визначає результати досягнення у цьому напрямку.

Право Євросоюзу в контексті його впливу на національне право поділяється на: уніфікуюче законодавство, що замінює національне законодавство у певній сфері, де ЄС має виключну компетенцію (регламенти використовуються переважно для уніфікації); гармонізація – наближення та приведення національного законодавства у відповідність до права ЄС без

заміни національного права. За такого підходу застосовують переважно директиви. Засобом гармонізації законодавств країн-членів регіональних міжнародних організацій можуть бути модельні законопроекти, рекомендовані для прийняття з метою узгодження та зближення їх законодавства [27, с. 186].

Отже, засобами гармонізації законодавства є міжнародні договори, резолюції міжнародних органів і організацій, модельні акти у вигляді типових законів, кодексів, рекомендацій, модельних законодавчих правил чи положень.

Важливим засобом правової гармонізації є модельні (зразкові) нормативно-правові акти – законодавчі акти типового характеру, що містять нормативні рекомендації, а також варіанти вирішення правових питань у певній сфері суспільних відносин. Модельний закон орієнтує правотворчу діяльність різних країн у межах міждержавного об'єднання. Державам при цьому пропонують розробити національний акт на основі єдиного тексту з урахуванням власної традиції права. Модельні акти мають рекомендаційний характер та виступають своєрідним правовим стандартом, виконують нормативно-консолідуєчу роль у законодавстві, здійснюють «м'який» вплив на регулювання суспільних відносин [32, с. 57].

Таким чином, модельний закон як форма зближення національних законодавств дає змогу уніфікувати їх без нав'язування жорстких рамок та забезпечити спільні концептуальні підходи й узгодження розвитку національних законодавств, що сприяє їх оновленню. За своєю структурою вони можуть складатися із загальних положень, узгоджених принципів і правил або містити повний текст закону [43, с. 84]. Як правило, модельні акти розробляються на рівні міжпарламентських асамблей і спеціалізованих установ. Застосування модельних правових актів є ефективним засобом гармонізації законодавств, якщо розбіжності між системами права суттєві, а їх усунення має відбуватися поступово, або якщо у країнах відсутнє правове регулювання певних відносин [8, с. 33].

Важливим постає питання оптимального рівня гармонізації тих чи інших правових норм: якщо відповідне питання може бути вирішене більш ефективно на національному рівні, перевага надається окремим державам – членам Європейського Союзу (принцип субсидіарності) [33, с. 90]. Так, ст. 5 Договору про заснування ЄС закріплює принцип субсидіарності, який встановлює певні обмеження на розширення сфер гармонізації. У цій статті зазначено, що у сферах, які не є винятковою компетенцією Співтовариства, воно має право діяти на основі принципу субсидіарності лише настільки, наскільки поставлене завдання не може бути повною мірою розв'язане окремими державами-членами, і тому, зважаючи на його масштаби і результати, буде краще виконано Співтовариством.

Різні ступені інтеграції (зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічне співтовариство) зумовлюють різні рівні інтенсивності гармонізації законодавств країн-учасниць. Більше того, окремі кроки на шляху до гармонізації законодавства сторін передбачені й на передінтеграційному етапі.

Способи зближення законодавств держав-членів ЄС включають гармонізацію (вибіркову і базову), а також взаємне визнання чинних у кожній окремій країні норм. Головними принципами гармонізації в Європейському Союзі є принцип прозорості, взаємної довіри, контролю у країні походження та єдиної ліцензії. Договором про ЄС гармонізація передбачена у сфері кримінального права (СОППКС). Основними правовими формами такої гармонізації виступають рамкові рішення (ст. 34.2 (б)) [32, с. 58].

На відміну від директив, які приймаються в рамках Договору про заснування ЄС, рамкові рішення стосуються виключно держав-членів, але так само, як і директиви, є обов'язковими щодо очікуваного результату, залишаючи за країнами-членами право вибору форм та методів їх реалізації. Правовою формою гармонізації у сфері охорони порядку і правосуддя у кримінальних

справах є конвенції, які готує Рада ЄС (ст. 34.2 (г)).

Правові засади гармонізації законодавств країн-членів ЄС визначені у статтях 3, 94-97 Договору про заснування ЄС, у рішеннях Суду ЄС, а також у нормативних актах інститутів ЄС. Гармонізація законодавств держав-членів ЄС з Європейським Союзом не вимагає від них ухвалення однакових правових актів. Країни-члени Євросоюзу повинні застосовувати схожі закони або інші нормативно-правові акти. У цьому контексті важливого значення набуває моделювання національних нормативно-правових актів з гармонізації. Так, В. Муравйов виокремлює три підходи до їх моделювання: об'єднання в одному акті кількох законів; взяття за основу якогось одного закону; розробка нових положень законодавства [39, с. 290]. У ЄС використовуються всі три моделі гармонізації законодавств держав-членів, але перевага надається розробці нових положень національного законодавства.

Визначені в Угоді цілі асоціації устанавлюють нові вимоги до гармонізації законодавства України, перетворюючи її на головний правовий інструмент інтеграції країни до внутрішнього ринку Союзу. Угода про асоціацію робить наголос на регуляторній гармонізації, котра має реалізовуватися шляхом реформування механізму її здійснення задля підвищення його ефективності. Відповідними повноваженнями у цій сфері наділяються спільні органи співробітництва. Зокрема, Рада асоціації може оновлювати чи змінювати Додатки до Угоди (I-XLIII), беручи до уваги еволюцію права ЄС та чинних стандартів, закріплених у міжнародних актах, що стосуються сторін (ст. 463) [68, с.190].

Керуючись вищенаведеним, слід також зазначити, що безпосередніми суб'єктами приведення законодавства України до законодавства Європейського Союзу та виконавцями Угоди про асоціацію в більшій мірі покладено на органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які в свою чергу повинні забезпечити просування ідеології у громадянському суспільстві.

2.4. Вплив гармонізації на розвиток та модернізацію правової системи

Гармонізація передбачає процес спільного, узгодженого розвитку національного законодавства країн, усунення існуючих між ними протиріч та формування мінімальних правових стандартів шляхом утвердження спільних правових принципів або прийняття окремих правових рішень з метою зближення правових систем. Таке зближення через деякі об'єктивні чинники (політико-правова унікальність держави) не досягає ступеня абсолютної ідентичності права держав-членів та права Європейського Союзу. При цьому в Союзі як метод зближення законодавства застосовується також уніфікація правового регулювання. Остання реалізується за допомогою ухвалення нормативних актів у вигляді регламентів, які містять імперативні норми поведінки суб'єктів і не передбачають додаткового узгодження з ними актів національного законодавства.

Сучасний етап розвитку правової системи України визначається спрямуванням на повноцінне входження до європейського правового простору, основу якого становить право Європейського Союзу. Специфіка права Європейського Союзу проявляється, перш за все, у системі правових принципів, що визначають головні засади функціонування даного міждержавного об'єднання [56, с. 135].

Європейський вибір України базується на принципах верховенства права, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, що є основним критерієм ефективності модернізації її правової системи.

Процес удосконалення правової системи України в аспекті її гармонізації до правової системи Європейського Союзу відбувається з урахуванням положень Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу. Угодою про асоціацію передбачено так званий еволюційний підхід до процесу зближення

законодавства, суть якого полягає у поступовому приведенні українського законодавства у відповідність до змісту та цілей, закріплених у нормах права Євросоюзу.

Виходячи з трактування гармонізації як процесу об'єднання та взаємного пристосування національних правових систем, основними етапами даного процесу вбачається можливим окреслити – адаптацію внутрішньодержавного законодавства до законодавства Європейського Союзу та відповідну імплементацію європейських норм у національну законодавчу систему.

Механізм імплементації норм Європейського Союзу охоплює відповідну сукупність правових та інституційних засобів, що проводяться Україною, з метою реалізації приписів європейського права. При імплементації норм права Європейського Союзу органами держави переважає виконавча, адміністративна діяльність, проте їй завжди передують діяльність правотворча. На практиці взаємозв'язок правового і організаційного виявляється у тому, що заходи правового характеру, які проводяться з метою гармонізації міжнародно-правових норм на національному рівні, завжди супроводжуються проведенням комплексу заходів організаційно-виконавчого характеру, здійснюваних національними органами відповідно до правових приписів. Дане полягає, зокрема, у виданні законів для виконання відповідних міжнародно-правових норм і положень, внесення змін до чинного національного законодавства, у виданні адміністративних актів, у скасуванні законів або адміністративних актів, що суперечать положенням і нормам права Європейського Союзу, вживанні всіх необхідних заходів внутрішньодержавного порядку.

Сьогодні Україна на шляху гармонізації її правової системи до правової системи Європейського Союзу характеризується широкомасштабними державно-правовими реформами, належним нормативним забезпеченням адаптаційного процесу, відносною інтенсивністю правотворчої діяльності щодо гармонізації законодавства України до правових приписів Європейського

Союзу. Водночас нагальними є проблеми у відпрацюванні механізму реалізації адаптованих правових положень, створенні відповідних умов для належного механізму їх забезпечення, з тим, щоб адаптація правової системи України до правової системи Європейського Союзу відбувалася повноцінно та якісно [29, с. 136-137].

Зважаючи на необхідність удосконалення законодавства України як однієї з умов ефективного функціонування правової системи, можна виділити основні елементи цього процесу, зокрема якість, ефективність, гармонізацію, систематизацію та глобалізацію законодавства. Кожний структурний елемент справляє свій відповідний вплив на формування нових та зміну існуючих нормативно-правових актів і визначає при цьому конкретний напрям удосконалення законодавства, ключовим при якому повинна стати не кількість, а якість актів, що приймаються. Так, необхідним для успішного удосконалення законодавства є підвищення інформаційного впливу на правосвідомість громадян шляхом проведення лекцій, конференцій, семінарів, які будуть загальнодоступними та створеними спеціально до оголошення та роз'яснення прийнятих змін до законодавства. Також необхідно оприлюднювати законодавчі акти до їхнього прийняття, зокрема можливо створити сайт, де проекти законодавчих актів проходитимуть громадські читання, а лише потім прийматися законодавцем. Ще одним необхідним вирішенням проблеми є активізація соціального діалогу між законодавцем та громадянами країни як інструменту, за допомогою якого можливо досягти скорочення соціальної та економічної нерівності. І найголовнішим є перегляд кожної галузі законодавства окремо для подальшого приведення їх у відповідність до вимог Європейського Союзу [13, с. 32-33].

Таким чином, результатом гармонізації законодавства є розвинута та модернізована правова система України, що набуває особливої актуальності в умовах налагодження партнерських відносин в межах Європейського Союзу.

Гармонізації реалізує зближення із законодавством Європейського Союзу та забезпечення високого рівня підготовки в Україні проектів актів законодавства, а також створить потужну правову базу для інтеграції України до Європейського Союзу.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ПРАВОТВОРЧОЇ ТЕХНІКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

3.1. Аналіз проблем, пов'язаних з гармонізацією правотворчої техніки

Для України успішне здійснення інтеграції в загальноєвропейський простір являє собою не тільки економічний, але загальносоціальний і політичний інтерес, заснований не тільки на прагматичних інтересах, а й на загальноєвропейській ідентичності та культурі. Гармонізація законодавства є необхідною на цьому шляху і неминучою, в силу як значущості самого права в житті суспільства, так і його взаємозв'язків з іншими сферами суспільного життя. Питання гармонізації двох правових систем – України та Європейського Союзу набуває в даний час особливої актуальності в силу того, що проблема адаптації складається вже не тільки зі створення нових нормативно-правових актів національного законодавства, які враховують досвід правового регулювання економіки Європейським Союзом, але і в упорядкуванні та гармонізації існуючих та в усуненні протиріч і правових лакун, що виникли вже на новітньому етапі [38, с. 36].

Соціально-економічна атмосфера сьогодення демонструє неспроможність сучасної держави надати адекватну відповідь на глобальні виклики, з якими зустрілася наша цивілізація. Це і проблеми бідності та масових переселень, корупція і тероризм, проблеми дефіциту прісної води і забруднення довкілля, глобального потепління і наступу пустель, загрози ядерної війни та руйнівних наслідків регіональних воєнних конфліктів, які перетворюють землю на космічний ландшафт, перетворення транс-національних корпорацій у глобальних наддержавних політичних гравців та інші. Питання про соціальну і

правову природу сучасної держави потребує врахування таких важливих у загальному доктринальному розумінні новітніх явищ, як глобалізація і збереження національного характеру держави, курс на європейську інтеграцію та проблеми державного суверенітету за умови появи нових наддержавних утворень, що здійснюють публічну владу, диверсифікація частини державних функцій на рівень інституцій наддержавних політичних утворень, транснаціональних корпорацій, інститутів громадянського суспільства та місцевого самоврядування, стрімке поширення тенденцій регіоналізації, децентралізації та деконцентрації державної влади тощо [25, с. 47-48].

Сучасна держава змушена сьогодні виступати своєрідним «спільним знаменником» універсальних рис розвитку людської цивілізації та унікальних рис розвитку конкретної країни, що зумовлює специфіку конкретних проявів феномену сучасної держави в усій сукупності її інституційних, структурних, функціональних, аксіологічних та комунікативних вимірів. Зокрема, маються на увазі такі об'єктивно обумовлені новації, як соціалізація сучасної держави, акцентування уваги на нових формах взаємодії між державою та громадянським суспільством і його інституціями, втрата державою монополії на легітимне насильство і виключну приналежність державі права, на проблемах наддержавної лімітації, відчуженні елементів державного суверенітету, глобалістичних вимірах функціонування й еволюції сучасної держави, перспективах влаштування інфраструктури наддержавного урядування, «дефіциті керованості та легітимації» в сучасній державі (Ю. Габермас), «пастка денаціоналізації» (У. Бек), тощо [25, с. 47-48].

На шляху адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, в тому числі гармонізації правотворчої техніки, виникає значна кількість проблем, без вирішення яких неможливо сподіватися на членство у міждержавній організації, зокрема:

1. Відсутність офіційних перекладів актів Європейського Союзу, які б

надали можливість однозначного їх розуміння та можливості реалізації, впровадження.

2. Недостатнє та недосконале розуміння сутності права Європейського Союзу та сутності *acquis communautaire* державою, громадянським суспільством, в тому числі юристами, правниками, науковцями та правотворцями від яких прямо залежить довготривалий процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність законодавству Європейського Союзу.

3. Виникнення непередбачуваних суспільних відносин та обставин, які не були регульовані нормативно-правовими актами, тобто їх відсутність у правовій системі України.

4. Відсутність норм європейських стандартів, які б регулювали усі сфери конкретного напрямку та вирішення суспільних відносин між громадянським суспільством та державою, а також на міжнародному рівні.

5. Відсутність в українському законодавстві нерозривного зв'язку конкретної норми з системою акту, в якому вона міститься, та всією системою права України. Це означає, що нормативно-правові акти України не являють собою послідовну та логічну систему, а є окремими розрізненими актами.

6. Ухвалення нормативно-правових актів Україною без належного механізму їхньої дії на підставі буквальної імплементації актів Європейського Союзу у різних сферах, що призводить до формального, а не дієвого, запровадження європейських стандартів.

7. Абсолютна недостатність фахівців із європейської тематики, в тому числі правової системи Європейського Союзу, а також відсутність знань щодо основ європейської правотворчої техніки та практики її застосування.

8. У зв'язку з існуванням постійного розвитку, внесенням змін або скасуванням відповідних європейських стандартів виникає постійна потреба в побудові удосконаленого інституційного механізму адаптації законодавства

України до законодавства Європейського Союзу з урахуванням вже існуючого досвіду.

9. Попри велику джерельну базу із євроінтеграційного напрямку, нормативно-правові акти України у сфері адаптації містять численні суперечливі або застарілі положення; значна їх кількість прийнята з порушенням правил правотворчої техніки (одним і тим самим термінам надається неоднакове значення, різні поняття вживаються як синоніми); не розкривається низка засадничих категорій (зокрема, нормативно невизначеними залишаються основоположні поняття «інтеграція» та «європейська інтеграція»); не здійснено офіційного перекладу установчих договорів Європейського Союзу українською мовою; не вироблено єдиного державного стандарту, до якого має бути приведене українське законодавство, щоб відповідати нормам права Європейського Союзу, тощо. Цілком очевидно, що без цього, очевидно, неможливе належне здійснення заходів, спрямованих на реалізацію зазначеного пріоритетного зовнішньополітичного курсу України.

10. Наявність не вирішеної остаточної проблеми на законодавчому рівні концептуального змісту поняття «адаптація законодавства», її сутнісних елементів та ступеня ідентичності законодавства України і норм права Європейського Союзу як результату здійснення процесу адаптації. Саме тому вивчення правової природи адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу та внесення відповідних пропозицій щодо удосконалення законодавства України є актуальним завданням вітчизняної науки та має важливе значення для практики державотворення у контексті набрання членства в Європейському Союзі.

11. Існування досить значної кількості невизначеностей і стосовно встановлення точного змісту актів Європейського Союзу, з якими потрібно узгодити українське законодавство. Справа в тому, що ці акти офіційно може тлумачити тільки Суд Європейського Союзу. Завдяки такому тлумаченню зміст

актів може частково змінюватися. Країна, що адаптує своє законодавство, не може належним чином слідкувати за такими змінами і вчасно їх враховувати шляхом внесення змін до свого законодавства. Відповідні ж структури Союзу не зобов'язані інформувати Україну про зміни в своєму праві. Все це може призводити до невідповідності національних норм нормам права Європейського Союзу та зниження ефективності реалізації положень права Європейського Союзу у внутрішньому правопорядку України. Водночас під час приведення законодавства України до права Європейського Союзу обов'язково слід враховувати, що акти інститутів Європейського Союзу діють у відповідному правовому середовищі Союзу. Адаптація практично приводить до перенесення певної частини актів зазначеного наддержавного об'єднання до правової системи іншої країни, яка функціонує за своїми унікальними закономірностями. Отож, вітчизняний законодавець не завжди може об'єктивно врахувати всі юридичні тонкощі відповідного компонента *acquis communautaire*, включаючи чітке розуміння юридичної термінології, що використовується в ньому, причини його прийняття та особливості реалізації. Як наслідок – можливою є ситуація, за якої може відбуватися перекручення змісту національних норм, що підлягають адаптації.

12. Не використання авторами нормативних правових актів правил правотворчої техніки з урахуванням відповідності законодавству Європейського Союзу.

13. Недодержання вимог правотворчої техніки спричиняє прогалини, суперечності тощо у правовому регулюванні, що знижують його ефективність, ускладнюють розуміння діючого права і реалізацію юридичних норм у конкретних правовідносинах. Рівень правотворчої техніки значною мірою свідчить про стан правової культури у державі і суспільстві.

На нашу думку, насправді проблем, пов'язаних із гармонізацією правотворчої техніки значно більше, так, нами висвітлені найбільш поширені та

які станом на сьогоднішній день ще існують, адже в майбутньому мають пройти тривалий процес для їх подолання. Також неминучим є фактор виникнення інших проблем та перешкод у зв'язку із постійним розвитком правової системи Європейського Союзу.

3.2. Шляхи подолання проблем та перешкод у процесі гармонізації

Наразі адаптація вітчизняної правової системи до «acquis» Європейського Союзу набула особливого значення для нашої держави не тільки у зв'язку з необхідністю виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, але й через намагання провести низку реформ для побудови сучасної соціально-спрямованої держави. Цілком зрозуміло, що інтеграція України до європейського правового простору потребує суттєвої трансформації національного законодавства. Не є винятком у цій площині й правотворча техніка [26, с. 52].

Аналіз проблем та перешкод у процесі гармонізації надає можливість стверджувати, що у випадку не визначення шляхів подолання та не вчинення дій щодо їх реалізації Україна матиме негативні правові наслідки, що в свою чергу вплине на її подальший процес на вступ до Європейського Союзу.

Таким чином, наведемо основні напрямки усунення проблем та перешкод гармонізації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Впровадження європейських стандартів необхідно здійснювати на підставі розроблених планів, програм та відповідно не у хаотичному порядку, поступово з урахуванням набутого досвіду. Основним шляхом реалізації поставлених завдань перед Україною є безумовне зближення принципів української та європейської правових систем, зменшення суттєвих відмінностей між ними, що забезпечить досягнення їх інтеграції та гармонізації, а також

досконалого законодавства та правотворчого процесу.

Вважаємо, що досить важливим одним із принципів правової системи Європейського Союзу у контексті гармонізації українського законодавства є принцип правової визначеності, який носить вагомий вплив на правотворчу техніку. Так як, принцип правової визначеності визначає, що норми права Європейського Союзу повинні бути більш чіткими та передбачуваними для всього кола суб'єктів, який в обов'язковому порядку має забезпечити доступність конкретних правових актів визначеним адресатам.

Трансформування принципу правової визначеності правової системи Європейського Союзу у розрізі правотворчої техніки забезпечить створення добротного та якісного законодавчого акту, що виражатиметься у його простоті, зрозумілості тексту та змісту, стислості, конкретизації, чіткості та послідовності викладу тощо. В тому числі, обов'язковою умовою має бути обґрунтування структури законодавчого акту, визначено його юридичну силу та місце в системі законодавства, логічно викладено нормативні розпорядження. Так, принцип правової визначеності є невід'ємною частиною європейського права, і тому його широке застосування є обов'язковою складовою європейської інтеграції. Дотримання цього принципу є дуже важливим, тому що уразі його недотримання порушується найголовніша цінність – права і свободи людини.

Необхідність чітко та ясно формулювати тексти у нормативно-правових актах та інших джерелах права є одним із важливих аспектів принципу правової визначеності як складової верховенства права. При цьому такі поняття, як «чіткість» та «ясність» є поняттями суб'єктивними, що унеможлиблює їх визначення у правових нормах. Проте при вирішенні конкретних справ Європейський суд з прав людини неодноразово торкався тлумачення цих двох понять та сформулював певні засадничі положення, що стосуються їх розуміння в конкретних правових ситуаціях. Ці положення можуть бути

корисними для вітчизняної практики [22, с. 213].

Україною здійснюється переклад та опрацювання відповідних нормативно-правових актів Європейського Союзу з метою їх практичного використання; матеріально-технічне забезпечення аналізу і розроблення національних правових актів; набуття теоретичного і практичного досвіду особами, причетними до зазначеної діяльності з питань законодавства, моніторингу, інформаційного забезпечення тощо. Тому однією із перших перешкод у процесі гармонізації, яку необхідно вирішити на початку впровадження європейських стандартів та швидкої гармонізації – це забезпечення перекладів актів законодавства Європейського Союзу, які мають бути якісними, позбавленими будь-яких рис правової невизначеності, яка є несумісною з принципом верховенства права та бути однозначними [37, с. 24].

Гармонізовані нормативно-правові акти мають відповідати наступним вимогам: містити норми права, що відповідають положенням діючих міжнародних договорів; забезпечувати одноманітне розуміння та застосування правил, які встановлені всіма учасниками правовідносин та містяться в укладених міжнародних договорах; здійснювати юридичну дію, що за можливості виключає або мінімізує необхідність прийняття відомчих актів, а у випадках, коли така необхідність виникає – передбачати можливість гармонізації підзаконних актів; містити реальні гарантії та механізми виконання правовстановлюючих норм та положень правових актів суб'єктів гармонізації, а також заходи відповідальності протиправної та стимулює правомірної діяльності; передбачати системність та внутрішній зв'язок національних актів та актів інших держав чи міжнародних організацій – суб'єктів інтеграції. Це видається можливим за умови дотримання основних вимог правотворчої техніки, а саме: понятійний апарат і правотворча техніка повинні мати наскрізний характер; у нормативно-правових актах мають бути визначені терміни, що вживаються в ньому; чітко визначений об'єкт правового

регулювання; норми права, у переважній більшості, мають бути нормами прямої дії (слід уникати бланкетних норм). Важливе значення для процесу гармонізації права має одноманітне тлумачення термінів і понять, що використовуються у міжнародно-правових документах. Передумовою цього є правильний переклад актів, що гармонізуються [45, с. 340].

Запорукою успішної адаптації європейських правових стандартів у правову систему України є досконале пізнання сутності *acquis communautaire*, його ефективне застосування та вивчення механізму дії норм права Європейського Союзу.

Вказане поняття не має аналога в українській мові, що суттєво ускладнює процес адаптації національного законодавства. З огляду на це слід погодитися з Т. Качкою та Ю. Мовчаном, що в основі процесу адаптації, який є, по суті, тектонічним зрушенням національного права, лежить основна проблема – правильне розуміння самого змісту *acquis communautaire*. Йдеться не стільки про академічне тлумачення *acquis*, скільки про банальне розуміння змісту джерел *acquis*, тобто нормативних актів Європейського Союзу. Це первинне розуміння закладає підвалини адаптації, адже від його адекватності залежить результат – відповідне реформування національного права у правову систему, яка відповідає європейським стандартам». Обсяг *acquis communautaire* постійно збільшується та поширюється на нові сфери у зв'язку з розширенням та еволюцією компетенції Європейського Союзу, що може бути поясненням відсутності чітко визначених меж *acquis communautaire*. Тому нові країни-кандидати стикаються з більш складними в політичному, економічному та правовому сенсі умовами вступу. Зазначена обставина, безперечно, суттєво ускладнює процес адаптації законодавства [69, с. 38-39].

Отже, якісне дослідження, обґрунтування змісту права та актів Європейського Союзу, їх практичної дії у суспільних відносинах та держави забезпечить подолання ряду взаємопов'язаних перешкод у гармонізації

законодавства України.

Для входження у правове поле Європи Україні потрібно прийняти нові або внести відповідні зміни до законів та інших нормативно-правових актів, кількість яких становить майже 4000. Фактично йдеться про створення цілком нового законодавства, причому в багатьох випадках заснованого на міжнародних принципах і стандартах, які раніше у практиці нашої держави не використовувалися. Слід звернути увагу і на думку Ю. Шемшученко, який зазначає, що гармонізації національного та європейського законодавства не повинна здійснюватись механічно. Отже, доцільно зупинитися на проблемних аспектах адаптації законодавства України в контексті європейської інтеграції. Зазначимо, що для успішного проведення адаптації законодавства України до законодавства ЄС важливе значення має впорядкування юридичної термінології. Вироблення сталої системи юридичних понять і термінів є не лише метою загальнотеоретичних наукових досліджень, а й необхідною умовою, одним із пріоритетних напрямів правового реформування. Тільки така система здатна забезпечити зближення законодавства, його однакове тлумачення, а також правильне застосування правових норм [69, с. 34-35].

Звісно такий напрямок для України не є швидким та реалістичним, тому вважаємо, що поступовими кроками для створення нового законодавства, в першу чергу, необхідне визначення чітких його недоліків та шляхи їх подолання з урахуванням євроінтеграційних процесів та виконання вимог Угоди про асоціацію.

Досить важливим елементом створення актів законодавства є наявність спеціальних знань щодо застосування правил правотворчої техніки їх розробником, що усуне на початковій стадії створення акту помилки у змісті, структурі, послідовності викладу тощо, що в свою чергу скоротить шлях його подання на розгляд Верховної Ради України, зокрема, і отримання позитивного експертного висновку щодо відповідності *acquis communautaire* проектів

законів та інших нормативно-правових актів.

В процесі адаптації законодавства Україна має бути активною в усіх сферах та галузях співробітництва з Європейським Союзом, постійно співпрацювати та брати участь українськими представниками на європейських заходах, конференціях, семінарах тощо з метою набрання досвіду Європейського Союзу, ширшого проникнення у європейський простір, накопичення європейського мислення, бачення, освіченості, світогляду щодо правової системи Європейського Союзу.

Шлях до повноцінного усвідомлення та визнання громадянським суспільством України євроінтеграції є достатньо довготривалим. Важливим напрямком процесу входження до Європи має стати культурно-освітня інтеграція, яка повинна охопити галузі освіти, науки та культури. Розробка та запровадження навчального процесу щодо надбання знань про Європейський Союз, що стане дієвим кроком до глибшого розуміння громадянським суспільством проблеми європейської інтеграції та формування їх орієнтації на європейські цінності. Вважаємо, що більш доцільним розпочати запровадження в галузі середньої та вищої школи, оскільки це створить впроваджувальний майданчик для поступової підготовки і профорієнтації саме на фахівців єврознавства.

Також створення науково-дослідних та освітніх проєктів, Центрів із європейських досліджень, навчально-методичних матеріалів тощо, які повинні базуватися на принципах та методології європейського виміру освіти в Україні і враховувати сучасні інноваційні погляди, забезпечить впровадження знань про Європейський Союз.

Так, комплекс інтегрованих знань сформує повноцінне розуміння європейського права, цінностей та цілей європейського співтовариства у всіх сферах суспільного життя.

У 2003 р. на базі Полтавської гімназії №28 Полтавської міської ради був

створений один із перших євроклубів, проводились просвітницькі засідання, конкурси творчих робіт “Ми – європейці”, проведена літня школа за участі старшокласників та налагодження прямих зв’язків євроклубів м. Полтави з євроклубами України та країн Європейського Союзу. Євроклубівці проводили активну діяльність на шляху до пізнання (додаток А).

Так, цілеспрямованим орієнтиром на європейські цінності та ідеологію європейської інтеграції України є започаткування євроклубів за участі учнів на етапі формування їх свідомості.

Одним із досить суттєвих факторів для подолання перешкод у процесі гармонізації є удосконалення механізму приведення проектів актів законодавства України у відповідність із нормами Європейського Союзу, зокрема визначення конкретних заходів, що забезпечують адаптацію законодавства України, прийняття додаткових нормативних актів у цьому напрямі.

Процес приведення законодавства України у відповідність до *acquis communautaire* обмежується лише законодавчою адаптацією. Водночас, аналізуючи досвід адаптації національного законодавства європейських держав, які вже набули статусу повноправних членів, можна зробити висновок, що наслідком активного використання різних механізмів законодавчої адаптації є інтенсифікація правотлумачної діяльності національних судів щодо інтерпретації національного законодавства у дусі правових стандартів Європейського Союзу. Таким чином, одним з базових механізмів приведення національного законодавства у відповідність до права Європейського Союзу виступає тлумачення норм національного законодавства у дусі норм права Європейського Союзу не лише під час правотворчості, але й на рівні правозастосування [69, с. 45].

Що ж стосується національних судів, то хоча вони й застосовують у своїх рішеннях європейські стандарти, але не прагнуть активно розширювати

застосування цих стандартів. Як зазначає Л. Москвич, це перешкоджає процесу уніфікації стандартів і не сприяє орієнтації судів на правильне і коректне використання правових позицій Європейського Союзу при відправленні правосуддя, що, в кінцевому підсумку, перешкоджає реалізації тих цілей, на досягнення яких були спрямовані ратифікація Конвенції і визнання юрисдикції Європейського суду з прав людини. Поліпшити ситуацію в цій сфері покликані відповідні тренінги для суддів України щодо застосування практики Європейського суду з прав людини, підготовка та розповсюдження відповідних спеціальних видань під егідою міжнародних організацій. Головним завданням суддів у їх намаганні дотримуватися МПСПЛ є пряме застосування вітчизняного законодавства, що містить міжнародні стандарти прав людини. Так, норми Конституції України, що визначають права і свободи людини, мають форму декларації або матеріального права, однак це ніяк не відмінє їх статус норм прямої дії. На думку С. Шевчука, українські правники-позитивісти не визнають *de facto* прямої дії норм про права людини та основні свободи у так званих важких справах, коли ці норми не можуть застосовуватися судами безпосередньо, а потребують конкретизації шляхом прийняття законів, які визначають зміст цих прав та встановлюють обмеження на їх реалізацію. Наслідком такого підходу до розуміння природно-правового походження прав людини та їх змісту є їх вилученість із судового процесу як таких, що не мають самостійного юридичного значення, без «конкретизуючого закону» і це тоді, коли в ч. 3 ст. 8 Конституції передбачено, що норми Конституції є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується. У п. 25 Висновку № 9 (2006) Консультативної ради європейських суддів щодо ролі національних суддів у забезпеченні ефективного застосування міжнародного та європейського права зазначено, що національні суди є відповідальними за застосування європейського права. Від них у багатьох

випадках вимагається його пряме застосування. Від них також вимагається тлумачення національного права у відповідності з європейськими стандартами. Врахування практики Європейського суду при дотриманні національними судами міжнародної практики актуалізує питання про примат для українських суддів природного права над позитивним. Допомогти українським суддям принципово змінити підходи до тлумачення ситуацій у будь-яких сферах та галузях здатні саме рішення (практика) Європейського суду. Таким чином, сформована до теперішнього часу практика судів, пов'язана з реалізацією міжнародно-правових положень, дозволяє виділити наступні основні форми взаємодії міжнародного і національного права: а) закріплення норми міжнародного права в якості юридичного факту виникнення внутрішньодержавних відносин; б) тлумачення норми внутрішньодержавного права з урахуванням норм міжнародного права, що є обов'язковими для України; в) реалізація положень міжнародного договору України, що містить інші правила, ніж закон України; г) реалізація положення міжнародного договору України, що містять правила, аналог яких відсутня в національному праві. Слід визнати, що практика застосування судами України міжнародно-правових стандартів є суттєвим фактором розвитку судочинства, спрямованим на зміцнення принципів побудови правової держави і громадянського суспільства [41, с. 163-165].

Здійснивши аналіз судової практики України слід зазначити, що деякими суддями впроваджуються та застосовуються європейські стандарти, що висвітлюється в їх судових рішеннях (додаток Б, В). Дослідивши ряд судових рішень, можна зробити висновок, що сприйняття такого роду рішень є дещо складним для значної частини громадянського суспільства України, оскільки посилання на відповідні норми Європейського Союзу та доцільність їх включення у мотивувальну частину рішення залишаються не зрозумілими. Тож впровадження європейської судової практики національними судами має

пройти ще тривалий шлях для її визнання.

Адаптуючи законодавство України, необхідно забезпечити не лише його відповідність *acquis communautaire*, але й механізм його виконання, оскільки часто навіть найдосконаліший нормативний акт на практиці досить важко реалізувати.

Подальший процес адаптації законодавства України вимагає злагодженої співпраці всіх гілок влади. Саме тому, говорячи про процес адаптації законодавства України до права Європейського Союзу, необхідно охопити дуже велике коло питань, що нерозривно пов'язані як із правовою основою функціонування державної влади в Україні, так і з правовим підґрунтям прав і свобод людини, громадянина.

Україна продовжує рухатися у напрямку членства в Європейському Союзі, тому подальше позитивне його ставлення до інтеграції України можливе лише у разі активної адаптації вітчизняного законодавства до правового простору Європейського Союзу як першооснови інших державних перетворень.

Таким чином, можна зробити висновок, що гармонізація законодавства України до законодавства Європейського Союзу можлива за умови усунення проблем та перешкод, які її супроводжують протягом тривалого часу та появою нових. Так, Україна проходить процес наближення правової системи до правової системи Європейського Союзу, в тому числі законодавства, правотворчості, правотворчої техніки, практики та правозастосування.

3.3. Перспективи розвитку правотворчої техніки в Україні в контексті євроінтеграції

Адаптація законодавства – це тривалий динамічний процес, певна послідовність взаємопов'язаних дій щодо зміни існуючого правопорядку,

кожна ланка якого логічно пов'язана з іншими елементами, що разом формують програму саморозвитку правової системи держави. Тому, вирішуючи завдання щодо адаптації законодавства, держава як автономна система фактично визначає свій шлях розвитку. Процеси адаптації є проявом динамічного – на відміну від «звичайного» умовно статистичного, еволюційного – виміру права, способом реалізації ще однієї (на додаток до основної – регулюючої) функції права, а саме – його модернізуючої функції, що актуалізувалась на новому витку суспільного прогресу з новою силою. Варто погодитися, що в ситуації обмежених ресурсів держави і суспільства мета адаптації законодавства буде досяжною настільки, наскільки ефективним виявиться її механізм (останній включає інституційну і матеріальну частину). Саме через нього стан прогресу, з яким пов'язуються зміни законодавства (особливо для країн, що розвиваються або перебувають у періоді трансформації), набуває рис виваженої і реальної програми. Виникнення феномену адаптації законодавства та відповідного терміна в юриспруденції безпосередньо пов'язано з якісно новим етапом державно-правового розвитку, з його принципово новою динамікою та впливом таких багатоаспектних факторів, як процеси інтеграції та глобалізації. Під дією таких об'єктивних чинників створюються різноманітні міждержавні об'єднання, однією з традиційних умов членства в яких визначено приведення національного законодавства у відповідність із їх правовими стандартами. Закономірно, що така умова членства запроваджена і в Європейському Союзі, оскільки подібність правопорядку держави до правопорядку останнього дає змогу реалізувати установчі завдання і цілі. Запровадження певного «правового мінімуму», за якого функціонують держави, здатне забезпечити нормальні відносини між ними в рамках загальноєвропейського утворення. У свою чергу право Європейського Союзу перетворилося на інструмент для ефективного захисту інтересів європейського інтеграційного об'єднання та його держав-членів у взаємовідносинах з третіми державами або їх об'єднаннями. Це

забезпечується насамперед за рахунок автономізації права та поширення дії його норм за межі Європейського Союзу, що супроводжується паралельним процесом адаптації національного законодавства третіх країн до стандартів правової системи Євросоюзу [69, с. 14-15].

Одним із надзвичайно суттєвим фактором, який безпосередньо вплине в майбутньому на розвиток правотворчої техніки є прийняття Закону України “Про правотворчу діяльність” №3354-IX від 24.08.2023 р. На разі, реалізація норм євроінтеграційного закону не є встановленою достеменно, оскільки відносно є новим у законодавстві України та дієвість норм поки що не відома.

Способом здійснення правотворчої діяльності є правотворча техніка, тобто система юридичних засобів, логічних і мовних прийомів, методів та юридичних процедур правотворчості, які спрямовані на вироблення норм права у формі правових положень нормативно-правових актів.

Здійснивши правовий аналіз Закону України “Про правотворчу діяльність” можна зробити висновок, що прийнятий закон є проривом у правотворчій діяльності України та позитивним чинником у розвитку правової системи, але при цьому має ряд недоліків. Закон України “Про правотворчу діяльність” визначає основні правила та вимоги застосування правотворчої техніки, а саме надано поняття техніки нормопроекування, визначено структуру нормативно-правового акту, позначення структурних елементів нормативно-правового акту, вимоги до змісту нормативно-правового акту, мову та стиль нормативно-правового акту, реквізити нормативно-правового акту, назву нормативно-правового акту, преамбула нормативно-правового акту, перехідні положення нормативно-правового акту, прикінцеві положення нормативно-правового акту, вимоги додатків до нормативно-правового акту, внесення змін до нормативно-правового акту.

Відповідно до 1 ст. 44 Закону України “Про правотворчу діяльність”, проект нормативно-правового акта підлягає обов’язковій експертизі на

відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (acquis ЄС), а також науковій, юридичній (правовій), антикорупційній, гендерно-правовій, антидискримінаційній та іншим експертизам, визначеним законом. Обов'язкова експертиза проекту нормативно-правового акта здійснюється суб'єктом забезпечення правотворчої діяльності в порядку, визначеному законодавством України.

Таким чином, затверджена норма Закону України “Про правотворчу діяльність” забезпечує гармонізацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу, та визначає її як обов'язковою, що в свою чергу поступово удосконалить та створить досконалу правову систему в цілому.

Законотворцем надано визначення правотворчої діяльності як техніка нормопроекування, що за своєю суттю є тотожними поняттями. Здійснивши дослідження правотворчої техніки та на підставі нього, вважаємо, що доцільним застосувати у законі поняття «правотворча техніка» та відповідно внести відповідні зміни до нього.

Слід зазначити, що до 24.08.2023 р. вимоги правотворчої техніки мали часткове, фрагментарне закріплення в нормативно-правових актах, якими регламентувалися правотворча діяльність. Зокрема, окремі правила правотворчої техніки викладені в Методичних рекомендаціях щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки, що схвалені Постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 р. №41, а також в методичних рекомендаціях “Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки”, що підготовлені Головним юридичним управлінням Апарату Верховної Ради України (2007 р.). Однак, переважно нормативне закріплення мають процедури правотворчої техніки, а дотримання мовних та логічних прийомів та методів правотворчої техніки здійснювалися, головним чином, за традицією, на основі ділових звичаїв, як надбання досвіду або залежало від розсуду розробників проектів нормативно-

правових актів. Досить тривалий час на розгляді у Верховній Раді України знаходилися проекти законів «Про закони і законодавчу діяльність» та «Про нормативно-правові акти», які б мали врегулювати окремі питання правотворчої техніки, але так і залишились проектами.

До основних перспектив розвитку правотворчої техніки доцільним віднести наступні обставини та фактори, зокрема:

1. Розширення меж європейської правотворчої діяльності внаслідок чого вивчення правотворчої техніки набуде особливої актуальності.

2. Підготовка представників юридичної професії в умовах постійного процесу гармонізації законодавства та отримання ними сучасних юридично-технічних знань.

3. Поєднання потенціалу правотворчої техніки, компетентності законотворців, та принципів правотворення, забезпечуватиме діяльність зі зміни чинних нормативно-правових актів та створення нових, систематичною та конструктивною обґрунтованістю правових перетворень. Такі підходи будуть виступати як способи запобігання розширення кількості юридичних помилок, оптимізації етапів законодавчої діяльності, систематизації й методології дій та операцій, що виконуються, і насамкінець забезпечуватиме високі показники якості законів та різного роду нормативних документів, а також сприятиме досягненню конструктивних завдань держави.

4. Виконання Україною вимог Угоди про асоціацію, оскільки постійний процес гармонізації правових систем, забезпечить створення нових нормативно-правових актів з отриманим попереднім досвідом та удосконаленням застосуванням правил правотворчої техніки.

5. Нормативне системне закріплення вимог правотворчої техніки надасть таким вимогам юридичної обов'язковості, уніфікує прийоми, методи, засоби, процедури правотворчої техніки, сприятиме їх однаковому і точному використанню при виробленні нормативно-правових актів.

6. Реалізація та дотримання вимог Закону України “Про правотворчу діяльність” та постійне його удосконалення забезпечить налагодження конкретних вимог правотворчої техніки, які будуть практичними та спрощеними у їх застосуванні.

Таким чином, правотворча техніка має перспективи розвитку в контексті гармонізації законодавства, які залежать насамперед від розвитку суспільних відносин, виконання вимог щодо гармонізації законодавства України та стрімкого просування до вступу в Європейський Союз.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи дослідження, варто зазначити, що сама лише адаптація законодавства не буде ефективною, якщо нехтувати іншими складовими інтеграційного процесу. Так, вона повинна відбуватися паралельно із створенням відповідного політичного клімату у суспільстві та інших важливих умов, за яких європейський вибір України мав би підтримку з боку основних політичних сил та учасників ринкових відносин. Крім того, однією з необхідних передумов успішної адаптації законодавства України є наповнення реальним змістом принципу верховенства права та надання надійних гарантій захисту прав людини. У цілому підготовча стадія для країни, що бажає набути членство в ЄС, включає набагато більший комплекс завдань, аніж звичайна адаптація відповідних норм законодавства. Йдеться про формування в державі належної моделі, здатної забезпечити ефективне застосування адаптованого законодавства, зміцнити демократичні, політичні, громадянські інститути, гарантуючи верховенство права, захист прав і свобод людини.

Інтеграція України з Європою сьогодні є бажаним варіантом вирішення цілої низки проблем. Україна є частиною Європи і європейської культурної традиції, а тому інтеграційні процеси з європейськими структурами є об'єктивно історично обумовлені як національним та культурним розвитком, так і правовим. В умовах національного відродження, зростаючого усвідомлення народом України своєї європейської ідентичності, своїх базових національних інтересів така інтеграція є об'єктивним процесом. Обґрунтованими і доцільними є погляди вчених, які пропонують комплекс заходів, спрямованих на модернізацію правової системи. Модернізація національної правової системи в Україні передбачає комплексний вплив на структурні компоненти правової системи: інституційну, нормативну, ідеологічну, функціональну, інфраструктурну та результативну підсистеми та їх

елементи. Міжнародне співтовариство зацікавлене у тому, щоб Україна перетворилася у демократичну за своїм характером і змістом державу, стала стабілізуючим фактором на Сході і в Центрі Європи. А тому правова система нашої держави має формуватися у межах загальноновизнаних стандартів Європейського Союзу. Міжнародний престиж України буде залежати від оцінки нашої правової системи світовим співтовариством як надійної опори правопорядку, а також від відповідності критеріям політико-правового та економічного розвитку і від обсягу реальних правових зобов'язань.

Узагальнено стан наукових досліджень щодо правотворчої техніки, зокрема, серед науковців різняться поняття щодо основного виду юридичної техніки – правотворчої, одні автори її трактують як законодавчу, інші – технікою нормотворчості, технікою нормативно-правових актів. Важливо розрізнити поняття правотворчої і законодавчої техніки. Застосування прикметника «правотворча», а не «законодавча» не є випадковим, оскільки в першому випадку йдеться про засоби і способи створення не тільки законів, але й підзаконних нормативно-правових актів. Законодавча техніка виступає як різновид правотворчої техніки (поряд із технікою підзаконних нормативно-правових актів). Законодавча техніка характеризується більш вузьким об'єктом (поширюється лише на закони). На нашу думку, однозначному застосуванню підлягає поняття «правотворча техніка» як основний вид юридичної техніки. Сутність правотворчої техніки зводиться до сукупності логічних вимог до форми права. Нині у вітчизняній літературі з'явилася певна кількість робіт, в яких висвітлюється питання юридичної техніки, проте значно менше уваги приділяється питанням правотворчої техніки. Ще гірша ситуація з формалізацією цих положень.

Обґрунтовано визначення та закріплення поняття «правотворчість» та «правотворча техніка», «гармонізація законодавства». Так, під правотворчою технікою розуміти сукупність юридичних способів, засобів та методів

формулювання правил нормативно-правових актів. Правотворчість – це процес створення загальнооб’язкових правил (норм) для забезпечення функціонування, поєднання та існування в цілому громадянського суспільства та держави. Правотворчість є важливим фактором постійного взаємозв’язку між державою та громадянським суспільством, оскільки в ході їх існування виникає необхідність у створенні, удосконаленні та припиненні правил. Трактувати гармонізацію законодавства як обов’язковий процес уніфікації правових систем у відповідності до норм права Європейського Союзу шляхом скасування відмінностей у національному законодавстві, узгодження розвитку держави, утвердження спільних правових принципів, прийняття окремих правових рішень з метою досягнення їх зближення

Встановлено, що існуюча в науковій літературі теоретико-методологічна база не забезпечує комплексного вивчення правотворчої техніки, не сприяє глибокому опрацюванню її проблем, але при цьому ґрунтується на великій кількості різноманітних методів. В основу вивчення правотворчої техніки доцільно покладати загальнонаукові, логічні, лінгвістичні, технічні та спеціальні. Водночас, варто застосовувати спеціальні методи, зокрема спеціально-юридичний, порівняльно-правознавчий та інші.

Рекомендовано поняття та зміст правотворчої техніки застосувати у нормах чинного законодавства та юридичній літературі, які безпосередньо пов’язані з питанням правотворчої техніки у розрізі проведеного дослідження.

Визначено наявність обґрунтованої теоретичної розробки правотворчої техніки позитивно вплине на вироблені та впровадженні системи техніко-юридичних прийомів і методів правотворчої діяльності, на якісному рівні законодавчих актів, а також слід звернути увагу на методологію дослідження та застосування правотворчої техніки, яка є розгалуженою та охоплює багато напрямків, відповідно застосуванню підлягають усі загальнозживані методи. З поміж спеціальних методів слід виокремити порівняльно-правознавчий метод,

який застосовується при проведенні порівняльного аналізу правотворчої техніки в Україні та інших державах, для співставлення теперішньої та раніше діючої правотворчої техніки, різноманітних наукових та практичних підходів до питань правотворчої техніки. Даний метод забезпечує попередження вчинення попередніх помилок, внаслідок чого відбувається покращення самого процесу правотворчої діяльності та застосування більш удосконалених правил правотворчої техніки. Наприклад, суттєво відрізняються редакції Закону України “Про оренду землі” №161-XIV від 06.10.1998 р. та від 03.09.2023 р., що свідчить про застосування розробниками проекту закону порівняльно-правового методу правотворчої техніки.

Встановлено, що система принципів права Європейського Союзу постійно доповнюється, оновлюється та змінюється, що в свою чергу, зобов’язує держави-члени та потенційних членів постійно здійснювати моніторинг змін та дотримуватись їх у зв’язку із наявністю зобов’язання щодо гармонізації їх законодавств. Керуючись нормами нового Закону України “Про правотворчу діяльність”, основними принципами правотворчої діяльності та відповідно правотворчої техніки є: 1) верховенство права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя; 2) пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини; 3) демократичності; 4) пропорційності; 5) необхідності та обґрунтованості; 6) системності; 7) наукового забезпечення; 8) ресурсної забезпеченості.

Україна на шляху до гармонізації правотворчої техніки з європейськими стандартами, що свідчить про її перший крок – прийняття Закону України “Про правотворчу діяльність”. На сьогодні постає інше питання в дієвості правових норм регулювання правотворчої техніки та їх реалізації розробниками нормативно-правових актів, але воно є відкритим, оскільки практика його

застосування наразі ще не є дослідженою науковцями, правниками тощо.

Обґрунтовано, що європейський вибір України базується на принципах верховенства права, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, що є основним критерієм ефективності модернізації її правової системи. Процес удосконалення правової системи України в аспекті її гармонізації до правової системи Європейського Союзу відбувається з урахуванням положень Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу. Угодою про асоціацію передбачено так званий еволюційний підхід до процесу зближення законодавства, суть якого полягає у поступовому приведенні українського законодавства у відповідність до змісту та цілей, закріплених у нормах права Євросоюзу.

Обґрунтовано, що виключно правотворча техніка є важливим аспектом для сучасних правових систем з метою забезпечення її єдності, тобто уніфікації термінології, загальних підходів до її формування, схожості категорій, конструкцій та понять. Гармонізація правотворчої техніки сучасних правових систем створить спільність форм права та їхнього співвідношення, джерел права та єдиного правозастосовного процесу, а також якісну систему нормативно-правових актів. основним інструментом для інтеграції законодавства будь-якої держави до законодавства Європейського Союзу є правотворча техніка, без застосування якої процес гармонізації є неможливим. Оскільки виникає необхідність більш ретельного підходу до створення нормативно-правових актів із застосуванням правотворчої техніки Європейського Союзу. Виключно за допомогою правотворчої техніки відбувається процес гармонізації законодавства, яка забезпечує створення цілісної системи правових норм і актів, що в свою чергу формує правову систему в цілому. Правотворча техніка є запорукою наближення вітчизняної загально-правової термінології до термінології європейського права, послідовного процесу узгодження основних понять, підходів та концепцій

розвитку національного законодавства України на основі загальноєвропейських цінностей, стандартів і принципів права.

Так, результатом гармонізації законодавства є розвинута та модернізована правова система України, що набуває особливої актуальності в умовах налагодження партнерських відносин в межах Європейського Союзу. Гармонізації реалізує зближення із законодавством Європейського Союзу та забезпечення високого рівня підготовки в Україні проектів актів законодавства, а також створить потужну правову базу для інтеграції України до Європейського Союзу.

Визначено, що на шляху адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, в тому числі гармонізації правотворчої техніки, виникає значна кількість проблем, без вирішення яких неможливо сподіватися на членство у міждержавній організації, зокрема: відсутність офіційних перекладів актів Європейського Союзу, які б надали можливість однозначного їх розуміння та можливості реалізації, впровадження; недостатнє та недосконале розуміння сутності права Європейського Союзу та сутності *acquis communautaire* державою, громадянським суспільством, в тому числі юристами, правниками, науковцями та правотворцями; виникнення непередбачуваних суспільних відносин та обставин, які не були регульовані нормативно-правовими актами, тобто їх відсутність у правовій системі України; відсутність норм європейських стандартів, які б регулювали усі сфери конкретного напрямку та вирішення суспільних відносин між громадянським суспільством та державою, а також на міжнародному рівні; відсутність в українському законодавстві нерозривного зв'язку конкретної норми з системою акту, в якому вона міститься, та всією системою права України; ухвалення нормативно-правових актів Україною без належного механізму їхньої дії на підставі буквальної імплементації актів Європейського Союзу у різних сферах; абсолютна недостатність фахівців із європейської тематики, в тому числі

правової системи Європейського Союзу, а також відсутність знань щодо основ європейської правотворчої техніки та практики її застосування; постійний процес побудови удосконаленого інституційного механізму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу з урахуванням вже існуючого досвіду; наявні у нормативно-правових актах України у сфері адаптації численні суперечливі або застарілі положення; значна їх кількість прийнята з порушенням правил правотворчої техніки; не розкривається низка засадничих категорій; не здійснено офіційного перекладу установчих договорів Європейського Союзу українською мовою; не вироблено єдиного державного стандарту, до якого має бути приведене українське законодавство, щоб відповідати нормам права Європейського Союзу; наявність не вирішеної остаточної проблеми на законодавчому рівні концептуального змісту поняття «адаптація законодавства», її сутнісних елементів та ступеня ідентичності законодавства України і норм права Європейського Союзу як результату здійснення процесу адаптації; існування досить значної кількості невизначеностей і стосовно встановлення точного змісту актів Європейського Союзу, з якими потрібно узгодити українське законодавство; не застосування авторами нормативних правових актів правил правотворчої техніки з урахуванням відповідності законодавству Європейського Союзу; недодержання вимог правотворчої техніки спричиняє прогалини, суперечності тощо у правовому регулюванні, що знижують його ефективність, ускладнюють розуміння діючого права і реалізацію юридичних норм у конкретних правовідносинах.

На нашу думку, насправді проблем, пов'язаних із гармонізацією правотворчої техніки значно більше, так, нами висвітлені найбільш поширені та які станом на сьогоднішній день ще існують, адже в майбутньому мають пройти тривалий процес для їх подолання. Також неминучим є фактор виникнення інших проблем та перешкод у зв'язку із постійним розвитком

правової системи Європейського Союзу.

Одним із надзвичайно суттєвим фактором, який безпосередньо вплине в майбутньому на розвиток правотворчої техніки є прийняття Закону України “Про правотворчу діяльність” №3354-IX від 24.08.2023 р. На разі, реалізація норм євроінтеграційного закону не є встановленою достеменно, оскільки відносно є новим у законодавстві України та дієвість норм поки що не відома.

Здійснивши правовий аналіз Закону України “Про правотворчу діяльність” можна зробити висновок, що прийнятий закон є досягненням у правотворчій діяльності України та позитивним чинником у розвитку правової системи, але при цьому має ряд недоліків. Закон України “Про правотворчу діяльність” визначає основні правила та вимоги застосування правотворчої техніки, а саме надано поняття техніки нормопроекування, визначено структуру нормативно-правового акту, позначення структурних елементів нормативно-правового акту, вимоги до змісту нормативно-правового акту, мову та стиль нормативно-правового акту, реквізити нормативно-правового акту, назву нормативно-правового акту, преамбула нормативно-правового акту, перехідні положення нормативно-правового акту, прикінцеві положення нормативно-правового акту, вимоги додатків до нормативно-правового акту, внесення змін до нормативно-правового акту. Рекомендовано внести зміни до Закону України “Про правотворчу діяльність” у зв’язку з тим, що законотворцем надано визначення правотворчої діяльності як техніки нормопроекування, що за своєю суттю є тотожними поняттями. Здійснивши дослідження правотворчої техніки та на підставі нього, вважаємо, що доцільним застосувати у законі поняття «правотворча техніка» та відповідно внести відповідні зміни до нього.

Таким чином, правотворча техніка має перспективи розвитку в контексті гармонізації законодавства, які залежать насамперед від розвитку суспільних відносин, виконання вимог щодо гармонізації законодавства України та стрімкого просування до вступу в Європейський Союз.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. №3354-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони: Угода від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
4. Андрусів Л. М. Оприлюднення нормативно-правових актів як стадія правотворчості. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 2017. – № 3. – С. 3-5.
5. Антошкіна В. Проблеми реалізації вимог юридичної техніки і їх вплив на процес тлумачення / В. Антошкіна // Часопис Київського університету права. – 2019. – Вип. 4. – С. 22-28.
6. Басенко Р.О. Теоретико-правові засади гармонізації законодавства України та Європейського союзу // Р.О. Басенко, Р.І. Шаравара, Г.М. Аванесян / Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №3. С. 241-244.
7. Биля-Сабадаш І. О. Юридична техніка як різноаспектна категорія // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2008. – №16. – С. 37-45.
8. Богачова Л.Л. Роль модельних актів в уніфікації правових норм. Проблеми державно-правового розвитку в умовах європейської інтеграції і глобалізації / Л.Л. Богачова // Матеріали Міжнародного наукового семінару, м. Київ, 16 травня 2008 р. Х.: Право, 2008. – С. 33-35.
9. Богачова Л.Л. Принципи європейського і національного права (порівняльно-правовий аналіз критеріїв класифікації) / Л.Л. Богачова // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 26. – С. 47-60.

10. Борщевський І.В. Поняття та класифікація правових фікцій у сучасній правовій науці // І.В. Борщевський, О.Д. Гринь / Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія Право, 2021. – Вип. 67. – С.11-14.
11. Бутенко В.О. Феноменологічні, методологічні та практичні основи правової експертизи юридичних документів: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / В.О. Бутенко; наук. кер. Т.О. Дідич; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ: 2011. – 19 с.
12. Вишновецька С.В. Юридична техніка як складова методології науки трудового права / С. В. Вишновецька // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. / Одеська нац. юрид. акад. – Одеса : Юрид. літ., 2011. - Вип. 57. - С. 144-151.
13. Гапоненко Л.В. Удосконалення законодавства як ефективна умова підвищення правової системи України / Л.В. Гапоненко, Т.І. Семененко // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). – 2017. – Вип. 4-5. – С. 28-33.
14. Гнатовський М. М. Європейський правовий простір. Концепція та сучасні проблеми. – К. : Промені, 2005. – 224 с.
15. Гнатовський М. М. Становлення та тенденції розвитку європейського правового простору: автореф. дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.11 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2002. – 22 с.
16. Данильян О. Г. Гармонізація європейського і національного права: теоретико-методологічний аспект. Проблеми державно-правового розвитку в умовах європейської інтеграції і глобалізації : матеріали Міжнародного наукового семінару, м. Харків, 16 травня 2008 р. – Х.: Право, 2008. – С. 8-10.
17. Забігайло В.К. Порівняльне правознавство: теорія і метод розвитку правової системи України. Проблеми гармонізації законодавства України з

міжнародним правом / В.К. Забігайло // Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, жовтень 1998 р. – Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К.: 1998, С. 93-95.

18. Калюжний Р.А. Наукові основи правотворчості та юридичної техніки: посібник / Р.А. Калюжний, Л.О. Шапенко. – Київ, 2018, Видавництво Людмила. – 24 с.

19. Калюжний Р.А. Місце та значення юридичних фікцій в системі сучасних засобів юридичної техніки / Р.А. Калюжний, Л.О. Шапенко // Юридичний вісник. Теорія та історія держави і права, міжнародне право. – 2023. – №1 (66). – С. 24- 31.

20. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу / В. Кернз / [пер. з англ.]. – К.: Знання, 2003. – 381 с.

21. Калюжний Р.А. Наукові основи правотворчості та юридичної техніки: посібник / Р.А. Калюжний, Л.О. Шапенко. – Київ, 2018, Видавництво Людмила. – 24 с.

22. Козюбра М.І. Загальна теорія права: підручник / М.І. Козюбра. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.

23. Комаров В.В. Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладення: [тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (м. Харків, 30 вересня – 1 жовтня 2015)] / за ред. проф. В.В. Комарова та І.Д. Шутака. – Харків:Нац. Юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. – 178 с.

24. Косович В.М. Нормативне закріплення принципів права як чинник досконалості нормативно-правових актів України / В.М. Косович // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького . – 2013. – №7. – С. 40-50.

25. Костицький В.В. Теоретико-правові проблеми європейської інтеграції України / В.В. Костицький // Теорія та практика адаптації

законодавства України до законодавства ЄС. – К.: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 47-48.

26. Криницький І.Є. Специфіка реалізації принципу правової визначеності (у контексті адаптації фінансового законодавства України до *acquis communautaire*) / І.Є. Криницький // Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС. – К.: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – С. 51-54.

27. Кравчук І.В. Гармонізація національних правових систем з правом ЄС: підручник // І.В. Кравчук. – К.: Слово, - 2004. – 320 с.

28. Лавренко Д. Значення юридичної техніки для розвитку суспільства та держави / Д. Лавренко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2022. - Спеціальний випуск № 2 (121). – С. 204-209.

29. Лахижа М.І. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу : теоретичні та практичні аспекти : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 23 листопада 2017 року) : у 2 ч. – Полтава : Россава, 2017. – Ч. 1. – 245 с.

30. Лебеденко В.І. Юридична техніка: поняття, призначення, методологічні засади застосування / В.І. Лебеденко // Інформація і право. – 2014. - №2. – С. 52-56.

31. Луць Л.А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2005. – 32 с.

32. Люхтерхандт О. До проблеми гармонізації законодавства України з Європейською Конвенцією про захист прав і основних свобод людини. Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом / О. Люхтерхандт // Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, жовтень 1998 р. // Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К.: 1998. – С. 57-60.

33. Малишева Н.Р. Теоретичні аспекти гармонізації національного законодавства з міжнародним правом. Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом / Н.Р. Малишева // Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, жовтень 1998 р. - Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К.: 1998. – С. 87-92.

34. Манько Д. Г. Юридична креативістика: поняття та місце в системі юридичних наук / Д.Г. Манько // Правові новели : наук. юрид. журнал. – 2019. – Т. II, № 7. - С. 5-12.

35. Манько Д. Г. Юридичні технології : поняття й особливості співвідношення із суміжними категоріями / Д.Г. Манько // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2019. – № 37. - С. 6-9.

36. Марущак О.А. Юридична техніка (процесуальна документація): посібник / О.А. Марущак. – Чернігів: ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ. - 2020. – 46 с.

37. Мельник Р.С. Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС / за ред. проф. Р.С. Мельника, відповід. ред. к.ю.н. Л.Ю. Малюга. – К.: Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 380 с.

38. Мозолюк-Боднар Л.М. Вплив юридичної техніки на зміцнення державної дисципліни: теоретичний аспект дослідження / Л.М. Мозолюк-Боднар // вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки, 2021. - №1, Том 32 (71). – С. 7-11.

39. Муравйов В. Проблеми гармонізації законодавства держав-членів та третіх країн в контексті європейської інтеграції / В. Муравйов // Український щорічник міжнародного права. – 2007. – С. 286-353.

40. Наливайко Л.Р. Теорія та практика правозастосування: метод. рекомендації для підгот. до семінарських занять (для слухачів магістра-тури юрид. ф-ту) / Л. Р. Наливайко. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021.

100 с.

41. Наливайко Л.Р. Міжнародно-правові стандарти прав людини: посібник / Л.Р. Наливайко, К.В. Степаненко. – Дніпро: ДДУВС. – 2019 – 184 с.

42. Обушенко Н.М. Щодо проблеми визначення поняття технології систематизації трудового законодавства / Н.М. Обушенко // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2020. – Випуск 1. – С. 110-115.

43. Оніщенко Н. Механізм розвитку національних правових систем як сукупність зовнішньоінтерпретаційних та внутрішньонаціональних складових / Н. Оніщенко // Право України. – 2009. – №10. – С. 83-88.

44. Опришко В.Ф. Теоретичні аспекти механізму гармонізації законодавства України з міжнародним правом. Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, жовтень 1998 р., Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К.: [б.в.], 1998. – С. 11-25.

45. Пархоменко Н.М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види. Часопис Київського університету права. 2012. № 1. С. 338–342.

46. Патlachук, О. В. Поняття, принципи та функції юридичної техніки природоохоронного законодавства / О. В. Патlachук // Юридична Україна. – 2019. - № 11. - С. 36-48.

47. Перунова О.М. Юридична техніка в цивільному судочинстві / О.М. Перунова. – Право та державне управління, 2019. – №4. – С.32-37.

48. Подковенко, Т. О. Система законодавства України: стан та шляхи вдосконалення // Т. О. Подковенко // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 9.– С.40-45.

49. Поліщук Г. Б. Місце та значення юридичної техніки в процесі кодифікації законодавства. Часопис Київського університету права. 2010. № 4. С. 70-73.

50. Риндюк В.І. До питання визначення поняття і видів юридичної техніки/ В.І. Риндюк // Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. – 2004. – Вип. 27. – С. 71-78.

51. Риндюк В.І. Правотворчі помилки: поняття, види, способи їх попередження, виявлення та виправлення / В.І. Риндюк // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – №8. – С. 21-27.

52. Рудик П.А. Основні міжнародно-правові та європейські стандарти у сфері правосуддя та їх вплив на забезпечення єдності судової практики / П.А. Рудик // Конституційне право. Муніципальне право. Часопис Київського університету права, 2019. – №4. – С. 74-80.

53. Сидоренко О. О. Вплив правової інтеграції на правові системи / О. О. Сидоренко // Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. – Харків, 2016. – С. 129–136.

54. Стрельцова О. Загальні принципи права як джерело права Європейського Союзу // Правова держава: Щорічник наукових праць Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Вип. 14. – К., 2003. – С. 265-269.

55. Тацій В.Я. Правова доктрина України. Т.1. Загальнотеоретична та історична юриспруденція/ В.Я. Тацій, О.Д. Святоцький, С.І. Максимов та ін.; за заг. ред. О.В. Петришина. – Х. : Право, 2013. – 976 с.

56. Тюріна О.В. Адаптація правової системи України до правової системи європейського Союзу: окремі аспекти загальнотеоретичні аспекти / О.В. Тюріна // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 23 листопада 2017 року) : у 2 ч. – Полтава : Россава, 2017. – Ч. 1. – С. 135-137.

57. Фігель М. В. Поняття принципів правотворчості та основні підходи до їх класифікації. Наукові записки. Серія: Юридичні науки, 2006. – Т. 3. – С.

21-24.

58. Чабур С.В. Принципи правотворчості / С.В. Чабур // Вісник Чернівецького факультету Національного університету “Одеська юридична академія”. – 2017. – Вип. 2. – С. 64-74.

59. Черней С.Д. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріалами XVI всеукр. наук.-практ. Конф. (Київ, 25 листопада 2020 р.) / В.В. Черней, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та інші. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 184 с.

60. Черниш І. Техніка опублікування нормативно-правових актів / І. Шутак, Л. Легін // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – №2. – С. 136-143.

61. Шемшученко Ю.С. Наукове і правове забезпечення законодавчої техніки в Україні: стан і проблеми вдосконалення: наук. записка / Ю.С. Шемшученко та ін.; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, О.І. Ющика // НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2012. – 67 с.

62. Шутак І.Д. Дослідження актуальних та пріоритетних напрямків у галузі юридичної техніки / І.Д. Шутак // ScienceRise. Juridical Science. – 2017. – №1. – С. 32-36.

63. Шутак І.Д. Юридична техніка: підручник / І.Д. Шутак. – Івано-Франківськ: Лабораторія академічних досліджень правового регулювання та юридичної техніки. Дрогобич: Коло, 2015. – 228 с.

64. Шутак І. Юридична техніка як сфера наукових знань і навчальна дисципліна / І. Шутак // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. - №3. – С. 81-86.

65. Щербина В.С. Соціальне призначення засобів законодавчої техніки / В.С. Щербина. – Підприємництво, господарство і право, 2017. – № 11. – С. 179–183.

66. Щербина В.С. Засоби законодавчої техніки: методологічні засади /

В.С. Щербина // Молодий вчений. – 2017. – №10. – С. 711-715.

67. Ющик О. І. Юридична техніка: проблеми визначення поняття. Парламентаризм в Україні: теорія і практика : Матеріали Міжнарод. научн.-практ. конф, присвяч. 10-й годовщини со дня провозглашения независимости Украины и 5-й годовщини со дня принятия Конституции Украины : 26 июня 2001. Київ, 2001.

68. Яворська І.М. Правові засади гармонізації законодавства України з правом ЄС у сфері регулювання діяльності товариства / І.М. Яворська // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2014. – Вип. 36. – С. 187-193.

69. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми теорії і практики / І. В. Яковюк // Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. – Х. : Оберіг, 2012. – Розд. 1. – С. 5–47.

ДОДАТКИ

Додаток А

← → ↻ rada-poltava.gov.ua/news/4867/ Гугл Пошук Занежити Оновити

Нова вкладка Електронний підпи... Державний аграрн... ОН-ЛАЙН БУДИН... Судова влада Укра... Зміна і поновленн... Кабінет електронн... Відсоткові розраху...

Останнє оновлення: 07.12.2023, 16:39

Городянам ЦНАП Для юридичних осіб Для бізнесу та інвестора For foreign visitors

Петиція Публічна інформація Документи Місто Мська влада Події міста Приймальня [Всі розділи](#)

ПОЛТАВА

Офіційний сайт Полтавської міської ради та виконавчого комітету

Полтава — перлина України.
В історичній і духовній скарбниці — місто, в якому хочеться жити.

Євроклубівці в гостях у влади

14.10.2011, 08:10

Євроклубівці Полтавської гімназії № 26 в рамках Європейського тижня місцевої демократії відвідали Октябрьську районну у м.Полтаві раду. Завідувачка сектором по роботі з молоддю Малиш С.Д. та завідуючий відділом спорту Малинський М.А. розповіли учням про роботу органу місцевого самоврядування.

Учні також підготували матеріал і випустили інформаційний бюлетень для учнів гімназії. Кравченко О.І., шкільний бібліотекар, підготувала тематичну виставку. Євроклубівці проведуть для гімназистів інформаційні хвилинки.

ЖУРНАЛІСТАМ ДО ВІДОМА

13.11.2023, 08:49: Заходи на 14. 11. 2023 [Докладніше](#)

13.11.2023, 08:38: Заходи на 13. 11. 2023 [Проглядати](#)

29.09.2023, 18:08: Заходи на 1 жовтня 2023 року [Докладніше](#)

26.09.2023, 09:15: Заходи на 26 вересня [Читати далі](#)

[Інша інформація](#)

ДО ВАШОГО ВІДОМА

Додаток Б

Категорія справи № 530/109/23

Надіслано судом: 01.09.2023. Зареєстровано: 02.09.2023. Оприлюднено: 04.09.2023.

Дата набрання законної сили: 30.08.2023

Номер судового провадження: 2/530/187/23

Справа № 530/109/23

Номер провадження 2/530/187/23

УХВАЛА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

30.08.2023 р. Зіньківський районний суд Полтавської області в складі: головуючого - судді Должко С.Р., секретаря Тараненко Т.І., представника ОСОБА_1 , адвоката Зінченка Г.В., представника ТОВ Полтаваекопродукт адвоката Іванової О.І., розглянувши у відкритому підготовчому засіданні в залі суду в м. Зіньків цивільну справу за позовом ОСОБА_1 , адреса проживання: АДРЕСА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваекопродукт-2", місце знаходження: м.Зіньків, 1-й пров.Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області про захист права власності та витребування земельної ділянки із незаконного користування, та зустрічною позовною заявою Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваекопродукт-2", місце знаходження: м.Зіньків, 1-й пров.Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області до ОСОБА_1 , адреса проживання: АДРЕСА_1 про відшкодування завданих збитків (неодержаного доходу),-

ВСТАНОВИВ:

В Зіньківському районному суді Полтавської області знаходиться цивільна справа за позовом ОСОБА_1 , адреса проживання: АДРЕСА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваекопродукт-2", місце знаходження: м.Зіньків, 1-й пров.Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області про захист права власності та витребування земельної ділянки із незаконного користування, та зустрічною позовною заявою Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваекопродукт-2", місце знаходження: м.Зіньків, 1-й пров.Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області до ОСОБА_1 , адреса проживання: АДРЕСА_1 про відшкодування завданих збитків (неодержаного доходу).

У підготовче судове засідання учасники справи: позивач , за зустрічним позовом відповідач ОСОБА_1 не з'явилася, з'явився її представник адвокат Зінченко Г.В., заявив клопотання про роз'єднання позовів, представник відповідача, за зустрічним позовом позивача ТОВ "Полтаваекопродукт-2", адвокат Іванова О.І. з'явилася, просила надати час для ознайомлення з клопотанням про роз'єднання позовів та відкладення підготовчого судового засідання для узгодження позиції.

Заслухавши думку учасників справи, дослідивши наявні матеріали справи, суд бере до уваги наявну ситуацію в країні, приходять до висновку про відкладення підготовчого засідання, 24 лютого 2022 року указом Президента України № 64/2022, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року, який діє по даний час.

Відповідно до рішення Ради Суддів України від 24 лютого 2022 року № 9 щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні Верховна Рада України 24 лютого 2022 року на позачерговому засіданні запровадила воєнний стан через вторгнення Росії в Україну.

Відповідно до статті 26 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінено територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місце знаходження судів.

Рада суддів України вирішила звернути увагу усіх судів України, що навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану робота судів не може бути припинена, тобто не може бути обмежено конституційне право людини на судовий захист.

З урахуванням положень статті 3 Конституції України про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю рекомендувати зборам суддів, головам судів, суддям судів України у випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ.

Між тим, суд першої інстанції пояснює наступне.

Поняття розумних строків розгляду справи в контекстіст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свободне тотожне (неідентичне) поняттю процесуальних строків в національних системах права. Право Європейського Суду з прав людини є «автономним» і його тлумачення Судом Конвенції не пов'язане з тлумаченням права національними судами. Європейський Суд з прав людини оцінює «розумність» тривалості провадження з огляду на обставини справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів влади, а також важливість предмета спору для заявника та інші.

В пункті 1.6. Європейської хартії про статус суддів (Рада Європи, 1998 р.) з урахуванням положеньстатті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якою передбачено, що «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом» зазначено, що на державу покладається обов'язок забезпечувати суддів всіма засобами, необхідними для належного виконання їхніх завдань, і зокрема, для розгляду справ в межах розумного періоду часу.

У пункті 33, 35 Рекомендації СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухваленою Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року, підкреслено, що кожна держава повинна виділяти судам достатньо ресурсів, приміщень та устаткування, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у ст.6 Конвенції, а також щоб судді могли ефективно працювати.

У судах має працювати достатня кількість суддів та кваліфікований допоміжний персонал.

Тому, незабезпечення належного функціонування судової системи через відсутність достатньої кількості суддів, у зв'язку з надмірним навантаженням, унеможливує розгляд справ у строки, передбачені національним законодавством. Суд звертає увагу на те, що з 01.01.2019 року по 31.12.2019 року внаслідок автоматизованого розподілу до судді Должко С.Р. надійшло 1241 справа, а з 01.01.2020 по 31.12.2020 внаслідок автоматизованого

розподілу до судді Должко С.Р. надійшло 909 справ, з 01.01.2021 по 31.12.2021 року внаслідок автоматизованого розподілу до судді Должко С.Р. надійшло 1397 справ, з 01.01.2022 по 31.12.2022 року внаслідок автоматизованого розподілу до судді Должко С.Р. надійшло 1319 справ, з 01.01.2023 по 30.08.2023 року внаслідок автоматизованого розподілу до судді Должко С.Р. надійшло 853 справи.

З урахуванням надмірного навантаження, яке виходить за межі фізичних можливостей, недостатньої кількості суддів, щодо яких здійснюється автоматизований розподіл справ, суд першої інстанції позбавлений можливості вирішити питання щодо відкриття провадження у справі, призначити справу до розгляду та розглянути у строки, передбачені національним законом.

Дослідивши наявні матеріали справи, суд приходять до висновку про відкладення підготовчого судового засідання.

Керуючись ст. ст.189,196-198 ЦПК України, суд -

УХВАЛИВ :

Клопотання представника відповідача, за зустрічним позовом позивача ТОВ "Полтаваеккопродукт-2", адвоката Іванової О.І. про відкладення підготовчого судового засідання- задоволити.

Відкласти підготовче засідання за позовними вимогами ОСОБА_1 , адреса проживання: АДРЕСА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваеккопродукт-2", місце знаходження: м.Зіньків, 1-й пров.Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області про захист права власності та витребування земельної ділянки із незаконного користування, та зустрічною позовною заявою Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваеккопродукт-2", місце знаходження: м.Зіньків, 1-й пров.Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області до ОСОБА_1 ,адреса проживання: АДРЕСА_1 про відшкодування завданих збитків(неодержаного доходу) та призначити справу на 09 жовтня 2023 року о 14 год. 00 хвилин.

Викликати учасників підготовчого процесу по справі.

Ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення.

Суддя Зіньківського районного суду Полтавської області С.Р. Должко

Категорія справи №530/109/23

Надіслано судом: 10.10.2023. Зареєстровано: 10.10.2023. Оприлюднено: 11.10.2023.

Дата набрання законної сили: 09.10.2023

Номер судового провадження: 2/530/187/23

Справа № 530/109/23
Номер провадження 2/530/187/23
У Х В А Л А
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

09.10.2023 р. Зіньківський районний суд Полтавської області в складі: головуючого - судді Должко С.Р., секретаря Тараненко Т.І., представника ТОВ Полтаваекопродукт адвоката Іванової О.І., розглянувши у відкритому підготовчому засіданні в залі суду в м. Зіньків цивільну справу за позовом

ОСОБА_1 , адреса проживання: АДРЕСА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваекопродукт-2", місце знаходження: м.Зіньків, 1-й пров.Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області про захист права власності та витребування земельної ділянки із незаконного користування, та зустрічною позовною заявою Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваекопродукт-2", місце знаходження: м.Зіньків, 1-й пров.Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області до ОСОБА_1 , адреса проживання: АДРЕСА_1 про відшкодування завданих збитків (неодержаного доходу),-

ВСТАНОВИВ:

В Зіньківському районному суді Полтавської області знаходиться цивільна справа за позовом ОСОБА_1 , адреса проживання: АДРЕСА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваекопродукт-2", місце знаходження: м.Зіньків, 1-й пров.Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області про захист права власності та витребування земельної ділянки із незаконного користування, та зустрічною позовною заявою Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваекопродукт-2", місце знаходження: м.Зіньків, 1-й пров. Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області до ОСОБА_1 , адреса проживання: АДРЕСА_1 про відшкодування завданих збитків (неодержаного доходу).

24 лютого 2022 року указом Президента України № 64/2022, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року, який діє по даний час.

Відповідно до рішення Ради Суддів України від 24 лютого 2022 року № 9 щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні Верховна Рада України 24 лютого 2022 року на позачерговому засіданні запровадила воєнний стан через вторгнення Росії в Україну.

Відповідно до статті 26 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінено територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах,

або в установленому законом порядку змінено місце знаходження судів.

Рада суддів України вирішила звернути увагу усіх судів України, що навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану робота судів не може бути припинена, тобто не може бути обмежено конституційне право людини на судовий захист.

У підготовчє судове засідання учасники справи: позивач, за зустрічним позовом відповідач ОСОБА_1 та її представник адвокат Зінченко Г.В. не з'явилися, в матеріалах справи мається його клопотання про роз'єднання позовів, з підстав, що позови є невзаємопов'язані, представник відповідача, за зустрічним позовом позивача ТОВ "Полтаваеккопродукт-2", адвокат Іванова О.І. з'явилася, просила відмовити в задоволенні клопотанням про роз'єднання позовів та призначити справу до судового розгляду.

Мотиви, з яких суд дійшов висновків, і закону, яким керувався суд.

Відповідно до ч.1ст.223 ЦПК України, неявка у судове засідання будь-якого учасника справи за умови, що його належним чином повідомлено про дату, час і місце цього засідання, не перешкоджає розгляду справи по суті.

Згідно п.1 ч.3ст.223 ЦПК України, якщо учасник справи або його представник були належним чином повідомлені про судове засідання, суд розглядає справу за відсутності такого учасника справи у разі неявки в судове засідання учасника справи (його представника) без поважних причин або без повідомлення причин неявки.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують Європейську конвенцію з прав людини та основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Практика Європейського суду з прав людини, у своїх рішеннях, вказує, що кожна сторона, яка задіяна в ході судового розгляду, зобов'язана з розумним інтервалом часу сама цікавитись провадженням у справі за його участю, добросовісно користуватися належними йому процесуальними правами та неухильно виконувати процесуальні обов'язки.

Так, у п.41 рішенні Європейського Суду з прав людини «Пономарьов проти України» заява №3236/03 від 03 квітня 2008 року сторони в розумні інтервали часу мають вживати заходів, щоб дізнатись про стан відомого їм судового провадження (див., *mutatis mutandis*, п.27 рішення «Олександр Шевченко проти України» заява №8371/02 від 26 квітня 2007 року, та «Трух проти України» заява №50966/99 від 14 жовтня 2003 року).

Стосовно даної справи розумність таких інтервалів обумовлюється тривалістю перебування справи у суді, а саме з 01.02.2023 року, положеннями статей 189,210 ЦПК України, де визначені строки проведення підготовчого засідання та розгляду справи по суті. Також суд бере до уваги, що відповідач обізнаний про дану справу, оскільки отримував копію позовної заяви.

Положеннями ст. 189 ЦПК України визначено, що завданнями підготовчого провадження є:

- 1) остаточне визначення предмета спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу;
- 2) з'ясування заперечень проти позовних вимог;
- 3) визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та зібрання відповідних доказів;
- 4) вирішення відводів;
- 5) визначення порядку розгляду справи;
- 6) вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті.

Підготовчє провадження починається відкриттям провадження у справі і закінчується

закриттям підготовчого засідання.

Згідно ч. 5ст. 200 ЦПК України, суд з'ясовує думку сторін щодо дати призначення судового засідання для розгляду справи по суті.

У підготовчому судовому засіданні у відповідності дост. 189 ЦПК України виконано завдання підготовчого провадження, у зв'язку із чим, судом поставлено на обговорення питання про закриття підготовчого засідання.

У підготовчому судовому засіданні, заслухавши думку представника відповідача, за зустрічним позовом позивача ТОВ "Полтаваекопродукт-2", адвоката Іванову О.І., зачитавши клопотання про роз'єднання позовів, дослідивши матеріали справи, суд приходить до висновку.

Частиною шостою статті 188 ЦПК України встановлено, що суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи вправі до початку розгляду справи по суті роз'єднати позовні вимоги, виділивши одну або декілька об'єднаних вимог в самостійне провадження, якщо це сприятиме виконанню завдання цивільного судочинства. Розгляд позовних вимог, виділених у самостійне провадження, здійснює суддя, який прийняв рішення про роз'єднання позовних вимог.

В підготовчому судовому засіданні остаточно визначено предмет спору та характер спірних правовідносин, позовних вимог та складу часників судового процесу, з'ясовано заперечення проти позовних вимог, визначено обставини справи, які підлягають встановленню, та зібрано відповідні докази, а також вчинено інші дії з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті, а відтак, з урахуванням вказаного, суд приходить до висновку про необхідність закриття підготовчого засідання та призначення справи до судового розгляду по суті.

Відповідно до п.15 ч.2ст.197 ЦПК України у підготовчому засіданні суд призначає справу до розгляду по суті, визначає дату, час і місце проведення судового засідання (декількох судових засідань - у разі складності справи) для розгляду справи по суті.

Згідно п.3 ч.2ст.200 ЦПК України, за результатами підготовчого засідання суд постановляє ухвалу про закриття підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду по суті.

Між тим, суд першої інстанції пояснює наступне.

Поняття розумних строків розгляду справи в контексті ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод не тотожне (неідентичне) поняттю процесуальних строків в національних системах права. Право Європейського Суду з прав людини є «автономним» і його тлумачення Судом Конвенції не пов'язане з тлумаченням права національними судами.

Європейський Суд з прав людини оцінює «розумність» тривалості провадження з огляду на обставини справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів влади, а також важливість предмета спору для заявника та інші.

В пункті 1.6. Європейської хартії про статус суддів (Рада Європи, 1998 р.) з урахуванням положень статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якою передбачено, що «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом» зазначено, що на державу покладається обов'язок забезпечувати суддів всіма засобами, необхідними для належного виконання їхніх завдань, і зокрема, для розгляду справ в межах розумного періоду часу.

У пункті 33, 35 Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухваленою Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 року, підкреслено, що кожна держава

повинна виділяти судам достатньо ресурсів, приміщень та устаткування, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у ст.6 Конвенції, а також щоб судді могли ефективно працювати.

У судах має працювати достатня кількість суддів та кваліфікований допоміжний персонал.

Тому, незабезпечення належного функціонування судової системи через відсутність достатньої кількості суддів, у зв'язку з надмірним навантаженням, унеможливує розгляд справ у строки, передбачені національним законодавством. Суд звертає увагу на те, що з 01.01.2019 року по 31.12.2019 року внаслідок автоматизованого розподілу до судді Должко С.Р. надійшло 1242 справи, а з 01.01.2020 по 31.12.2020 внаслідок автоматизованого розподілу до судді Должко С.Р. надійшло 909 справ, а з 01.01.2021 по 31.12.2021 надійшло 1397 справ, а з 01.01.2022 по 31.12.2022 надійшло 1319 справ, а з 01.01.2023 по 09.10.2023 надійшло 1157 справ.

З урахуванням надмірного навантаження, яке виходить за межі фізичних можливостей, недостатньою кількістю суддів, щодо яких здійснюється автоматизований розподіл справ, суд першої інстанції позбавлений можливості вирішити питання щодо відкриття провадження у справі, призначити справу до розгляду та розглянути у строки, передбачені національним законом.

Враховуючи вищевикладене суд вважає, що клопотання позивача, за зустрічним позовом відповідача ОСОБА_1 та її представника адвоката Зінченко Г.В. про роз'єднання позовів задоволенню не підлягає, а справу необхідно призначити до судового розгляду.

Керуючись ст. ст.189,196-198 ЦПК України, суд -

УХВАЛИВ :

У задоволенні клопотання позивача, за зустрічним позовом відповідача ОСОБА_1 та її представника адвоката Зінченко Г.В. про роз'єднання позовів -відмовити.

Закрити підготовче засідання за позовною заявою ОСОБА_1 , адреса проживання: АДРЕСА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваеккопродукт-2", місце знаходження: м. Зіньків, 1-й пров. Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області про захист права власності та витребування земельної ділянки із незаконного користування, та зустрічною позовною заявою Товариства з обмеженою відповідальністю "Полтаваеккопродукт-2", місце знаходження: м. Зіньків, 1-й пров. Гоголя, 10-Б, Полтавського району, Полтавської області до ОСОБА_1, адреса проживання: АДРЕСА_1 про відшкодування завданих збитків (неодержаного доходу).

Призначити справу до судового розгляду по суті на 09.12.2023 року о 14 годині 00 хвилин.

Викликати учасників судового процесу по справі.

Ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення.

Суддя Зіньківського районного суду Полтавської області С.Р. Должко